

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Дніпродзержинський державний технічний університет

Факультет соціології та філології

Кафедра перекладу

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ

Матеріали II Міжнародної наукової конференції

Дніпродзержинськ • 22-23 серпня 2011 р.

Дніпропетровськ
Видавець Біла К.О.
2011

УДК 81
ББК 80
Т 33

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Президія

Голова Організаційного комітету:

Садовий О.В. – проректор Дніпродзержинського державного технічного університету з наукової роботи, доктор технічних наук, професор.

Заступник співголови:

Шепель Ю.О. – доктор філол. наук, професор, професор кафедри перекладу ДДТУ.

Вчений секретар конференції:

Чернова А.В. - к.філол.н., ст. викл. ДДТУ.

Т 33 Теоретичні та прикладні питання філології : матеріали II Міжнар. наук. конф., 22-23 серп. 2011 р. – Д. : Біла К.О., 2011. – 92 с.

ISBN 978-966-2447-83-5

У збірнику надруковано матеріали II Міжнародної наукової конференції «Теоретичні та прикладні питання філології».

Для аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 81
ББК 80

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СЛОВЕСНОСТІ

(дискурсу і комунікації)

Антоненко Ю.М.

Львовский национальный университет имени И. Франко, Украина

ОЦЕНОЧНЫЕ СУЖДЕНИЯ В ЖАНРЕ НАУЧНОЙ РЕЦЕНЗИИ

Современное жанроведение (Т.В. Шмелева, В.Е. Гольдин, О.Б. Сиротина, Ф.С. Бацевич, Ст. Гайда, М.Н. Кожина, Е.А. Селиванова и др.) открывает новые перспективы для изучения жанров речи как особых форм речевого действия в русле коммуникативного подхода к языковым явлениям.

Умение использовать вторичные речевые жанры научного общения, одним из которых выступает жанр научной рецензии, является необходимым требованием для полноценного участия в жизни ученого сообщества. Научная рецензия призвана не только информировать научную среду об актуальных научных исследованиях, но также в соответствии с требованиями, предъявляющимися к данному жанру, давать глубокую и объективную оценку рецензируемому тексту. Как отмечает Т.В. Матвеева, «рецензия – оценочный по своей прагматической направленности жанр научного и публицистического стилей речи. Это аналитический текст, который основывается не только на хорошем знании первичного текста, но и на владении языком анализа» [1]. В связи с этим была поставлена цель – проследить конкретные проявления оценочности в текстах, принадлежащих к исследуемому речевому жанру.

Категория оценочности реализуется в тексте научной рецензии в виде оценочных суждений. В научной среде существует несколько подходов к вопросу о принадлежности высказываний в научном тексте к собственно оценочным. Исследователь Н.В. Данилевская, предметно изучив вопрос, склонна рассматривать категорию оценочности как составляющую всех высказываний в научном тексте, поскольку последний создается на основе «сознательного

выбора автором именно такого, а не иного суждения, которое как нельзя лучше участвует в обосновании какого-либо компонента знания в данном фрагменте текста» [2].

Данное утверждение, основанное на коммуникативно-прагматическом подходе к анализу языковых явлений, позволяет интерпретировать категорию оценочности как предельно широкое понятие, формирующее коммуникативную цель адресанта и определяющее жанровую специфику научной рецензии. Следовательно, исследуемая категория является не только жанрообразующим фактором научной рецензии, но и основным способом экспликации языковой личности говорящего, так как коммуникативная стратегия рецензента строится на основе данной категории и тесно связана с выбором оценочных средств.

В научных трудах лингвистов Е.А. Баженовой, Т.В. Бондарко, М.П. Брандес, изучающих проблему категории оценочности в языковой деятельности, в качестве основного противопоставления внутри данной категории рассматривается разделение оценки на логическую и эмоциональную, исходящее из проявления различного отношения к объекту. Логическая оценка выражается автором с помощью высказываний, характеризующих предмет оценивания с позиций соответствия рецензируемого текста или его компонентов требованиям научного сообщества. Реализуясь в тексте как имплицитно, так и эксплицитно, такая оценка является основой объективного анализа рецензируемого текста:

*Решение, предлагаемое Анной Зализняк и подкрепляемое серьезными аргументами, состоит в том, что знание следует считать неразложимым семантическим понятием наряду с полаганием (ВЯ. – № 1.– 1995.– С.167); Работа написана хорошим научным языком, с опорой как на предшествующих, так и на современных ученых, специализирующихся в разрешении проблем данной тематики (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.122); **Внимание к практически не рассматриваемым (в книгах такого жанра) вопросам индоевропейской фразеологии, и, в частности, к поэтическим клише** (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124).*

Использование экспрессивной оценочности в тексте научной рецензии в силу жанровой специфики и стоящей перед рецензентом коммуникативной задачи не является частотным явлением и применяется для выражения отношения автора рецензии к предмету анализа сквозь призму личностного восприятия. Использование такого рода оценочных суждений вызвано обычно экстралингвистическими факторами, такими как коммуникативный статус рецензента в ученом сообществе, модель коммуникативного поведения, принятая в данной научной среде. Чем выше коммуникативный статус рецензента, тем свободнее может использоваться речевой жанр. «Ведущие ученые с признанным высоким статусом в своем сообществе могут иногда довольно свободно обращаться с жанрами, преодолевать некоторую формализованность их конвенций и даже модифицировать сами жанры» [3]. В работах Н.В.Данилевской выдвигается положение о том, что экспрессивная оценка определяет степень убежденности автора текста в излагаемом знании и неразрывно связана с такими когнитивными действиями как «определение степени достоверности знания, квалификация «авторского видения» его истинности/неистинности, выражение личного отношения автора к познаваемому объекту или мнению другого ученого» [4]. Таким образом, использование эмоциональной оценки направлено на репрезентацию положительного или отрицательного отношения автора к положениям рецензируемого текста, и, следовательно, способствует раскрытию авторского «я» в тексте:

В этой связи досадно, что автор, видимо, не знаком с работой (ВЯ. – №2. – 2010.– С.142); Во-вторых, некоторые труды В.А. Дыбо переведены на английский (и термин «закон Дыбо» происходит именно из западной традиции), не говоря уже о работах Кортленда, одна из которых (что удивительно!) приводится в библиографии, но не имеет на себя отсылки по тексту (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.125); Увы, согласиться с изложенной в ней теорией я не нахожу возможным, но уверен, что она являет собой весьма смелую и потому ценную попытку пересмотра фундаментальных положений (ВЯ. – № 2. – 2010.– С. 146);

Как отмечает исследователь Е.М. Вольф, «разделение чисто эмоционального и чисто рационального в языке является условным. Тем не менее способы выражения двух видов оценки в языке различаются, показывая, какое начало лежит в основе суждений о ценности объекта» [5]. Несмотря на трудности четкого разграничения логической и эмоциональной оценок, в научной рецензии логическая оценка является преобладающей в силу того, что автор выражает свое профессиональное мнение, что и предопределяет соответствующий выбор языковых и стилистических средств языка.

Важно отметить, что в зависимости от выбора автором степени воздействия на адресата, категория оценочности может быть выражена в тексте имплицитно или эксплицитно.

Для выражения эксплицитной оценки используются специальные языковые средства – слова с соответствующим значением, особые типы предложений, стилистические ресурсы, клишированные конструкции. Данный тип оценки наиболее характерен для представления позитивного отношения к рецензируемому тексту, его методологической основе, научной значимости рецензируемой работы, ее результатов:

Работа А. Эрхарта без преувеличения может быть названа выдающимся исследованием (ВЯ. – № 1. – 1995.– С.163); *Анна А. Зализняк блестяще продемонстрировала это* (ВЯ. – № 1.– 1995. – С.165); *Уже композиция книги А. Эрхарта свидетельствует о четкой и продуманной концепции, лежащей в ее основе* (ВЯ. – № 1. – 1995.– С.158); *Благодаря такой процедуре объяснения А. Эрхарта приобретают особую доказательную силу* (ВЯ. – № 1. – 1995.– С.158); *Ценность рецензируемой книги непреходяща* (ВЯ. – № 1. – 1995.– С.163).

В некоторых случаях автор рецензии может использовать эксплицитную оценку для выражения отрицательной оценки отдельных положений рецензируемого текста:

Подобный взгляд кажется в высшей степени искусственным (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.125); сомнения в научной значимости рецензируемой работы:

Все это делает книгу Клаксона сомнительной и в смысле ее педагогической пользы. (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.127); мнения о качестве проведенной автором научного текста работы: *Автор явно забывает об особом фонологическом положении закрытого слога в древних индоевропейских языках и не делает из этого никаких должных выводов* (ВЯ. –№ 2. – 2010. – С.125); *Факты языка рассматриваются в основном сами по себе, без демонстрации какой бы то ни было филологической работы* (ВЯ. –№ 2. – 2010. – С.127); указания на технические погрешности в оформлении: *Помимо этого, книга Клаксона изобилует многими частными погрешностями, ошибками и опечатками* (ВЯ. – № 2. –2010. – С.126); *И тем не менее, книгу Дж. Клаксона следует считать неполучившейся* (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124); *Еще раз хотел бы подчеркнуть, что речь идет... о неполном или фрагментарном освещении тех теорий, которые автор сам же выбирает* (ВЯ. –№ 2. –2010. – С. 125).

Было замечено, что использование отрицательных оценочных суждений, выраженных эксплицитно, не носит системный характер. Объяснение этому связано с прагматической установкой на «положительную вежливость», которая направлена на «смягчение отрицательного воздействия критических утверждений обычно ассоциирующихся с данным жанром» (перевод автора – Ю.А.) [6].

Имплицитная оценка формируется автором в контексте высказывания, который, апеллируя к специальным и фоновым знаниям адресата, косвенно выражает оценочное суждение. К данной форме обычно прибегают в случаях необходимости выражения отрицательных суждений и заключений, что позволяет, с одной стороны, избегать категоричности изложения, а с другой, способствует выполнению основного требования, предъявляемого к текстам такого рода – объективности изложения:

Правда, примеры, приводимые автором на первую из этих стратегий, не кажутся мне убедительными. (ВЯ. –№ 1. – 1995. – С.166); *Прежде всего, трудно согласиться с формулировкой ассертивного компонента значения «ждать».* (ВЯ. – №1. – 1995. – С.168); *На наш взгляд, для такой реконст-*

рукции нет достаточных оснований (ВЯ. – №1. – 1995. – С. 159); *Неясной остается и сущность транспозиционных отношений* (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.171).

Имплицитная форма оценки может применяться и для выражения одобрительного оценочного суждения, которое позволяет усилить общее положительное впечатление от работы без использования лексических средств с оценочной семантикой:

Анне Зализняк удалось найти собственный подход к этой вечной теме, оставаясь в то же время в рамках семантической традиции (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.164); *Опора на повторяющиеся системные признаки обеспечивает системный подход к лексике и облегчает сопоставление близких по смыслу слов* (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.165).

Также в научной рецензии широко представлены виды оценочных суждений, несущие положительную оценку, направленную на определение научной значимости, новизны результатов исследования, соответствия рецензируемого текста выдвигаемым научным сообществом требованиям. При их оформлении категория оценочности, как правило, выражается с помощью языковых клише или коммуникативного блока:

Отметим, прежде всего, что в рецензируемой книге тщательно разработаны терминологические вопросы (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.120); *Мысль создать книгу подобного рода – вводный и одновременно проблемно ориентированный курс представляется глубоко правильной и справедливой* (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124); *Весьма качественное и доступное изложение некоторых современных теорий* (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124); *Это вывод чрезвычайной важности, к которому мы еще вернемся* (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.161); *В этой связи нужно отметить, что автору удалось внести новую порцию ясности в извечный спор о соотношении знания и мнения* (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.167).

Оценочные суждения, в которых сочетаются отрицательная и положительная оценки рецензируемого текста, представляют собой сложное комму-

никативное целое, состоящее из клишированного высказывания, содержащего положительную оценку, и отрицательной характеристики отдельных позиций текста. Они располагаются, как правило, в заключительной части рецензии:

К моему глубокому сожалению, следует сказать, что Джеймсу Клаксону сделать это по большей части не удалось. Это, однако, не означает, что книга Клаксона не имеет никаких объективных достоинств и не может быть в принципе рекомендована к прочтению (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124); Итак, оригинальный метод исследования Потье позволяет увидеть в новом свете многие языковые явления. Вместе с тем представляется, что роль ментальных операций в семантике языка несколько преувеличена (ВЯ. – № 1. – 1995. – С.157); Несмотря на спорность отдельных положений (отмеченных в нашей рецензии), строгий структурный метод реконструкции позволил автору сделать ряд ценных наблюдений и сформулировать свою концепцию глагола (ВЯ. – № 1. – 1995. – С. 163).

Проведенные наблюдения свидетельствуют, что при общей тенденции к использованию положительных оценочных суждений о рецензируемом тексте, представленных в заключительной части рецензии, встречаются и отрицательные суждения, состоящие из клишированного высказывания, содержащего общую негативную оценку, и положительной характеристики отдельных положений текста:

Надо сказать, что внимание Дж. Клаксона к проблемам ностратики выгодно выделяет его книгу на фоне многих других, однако внимание это оказывается чрезвычайно поверхностным (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.125).

Требования объективности научной оценки, предъявляемые к научной рецензии, предполагают наличие стандартного суждения о том, что указанные недостатки не снижают значимость научной работы для научного сообщества. Данное суждение находится в заключительной части рецензии и определяет общую положительную оценку работы:

Несмотря на все высказанные возражения, следует признать, что книга в целом написана в образцовом стиле, прекрасно построена и пре-

дельно логична. Демонстрируемой в работе научной эрудиции автора можно только позавидовать (ВЯ. – № 2. – 2010. – С.124); *Таким образом, замечаний можно высказать немало. Но они не должны заслонять от нас то, что авторы подготовили действительно фундаментальный труд* (ВЯ. – № 2. – 2010. – С. 138); *Благодаря этому автору всегда удается сохранить наглядность и соразмерность описания, не потеряться в деталях и во многих случаях найти убедительное инвариантное значение. Можно еще долго бродить по книге Анны Андреевны, отмечая тонкие наблюдения, восхищаясь примерами и превосходным языком, которым написана сама книга* (ВЯ. – № 1. – 1995. – С. 168).

В некоторых случаях в заключительной части рецензии, содержащей общую положительную оценку работы, может содержаться отрицательный вывод относительно возможной значимости данного исследования для научной среды:

Они (сложившиеся специалисты – Ю.А.) легко заметят ошибки и неточности, обратят внимание на то, что сведения, получаемые из книги, неполны, но также найдут и что-то новое для себя. Но будущим специалистам книга Клаксона, к сожалению, малоприсгодна. Так получается, что она лишь отчасти оправдывает свое название (ВЯ. – № 2. – 2010. – С. 127).

Жанр научной рецензии представляется перспективной областью для исследования категории оценочности в научном дискурсе с позиций современного жанроведения, так как является оценочным по своей прагматической направленности. Для научной рецензии характерны оценочные суждения, содержащие в себе различную степень оценки рецензируемого текста с позиции автора. И при позитивном, и при негативном оценивании положений рецензируемого текста автор чаще всего прибегает к смягчению категоричности своих высказываний, что продиктовано требованиями положительной вежливости в научной рецензии.

При анализе научной рецензии категория оценочности выступает как предельно широкое понятие, так как является одним из жанрообразующих факто-

ров. Она направлена на выражение объективного мнения о рецензируемой работе и представлена в тексте оценочными суждениями. В то же время, в выборе средств для создания оценочных суждений, обусловленном коммуникативной целью и задачей, раскрывается языковая личность автора научной рецензии.

Список использованных источников:

1. Культура русской речи: энциклопедический словарь-справочник / Под ред. Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова, Е.Н. Ширяева и др. – М.: Флинта; Наука, 2003. – С. 561.
2. Данилевская Н.В. Научный текст как динамика оценочных действий / Н.В. Данилевская // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2009. – № 2. – С. 23.
3. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія / Т.В. Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2009. – С. 79.
4. Данилевская Н.В. Научный текст как динамика оценочных действий / Н.В. Данилевская // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология – Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2009. – № 2. – С. 24.
5. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 40.
6. Gea Valor M.L. A Pragmatic Approach to Politeness and Modality in the Book Review / M. Lluïsa Gea Valor. – Valencia: University of Valencia, 2000. – P. 145.

Ваврінчик Р.Я.

Закарпатська філія Київського слов'янського університету, Україна

PERFORMATIVE UTTERANCES IN RECENT NEWSPAPER FEATURE ARTICLES

On the threshold of the 21st century functionalism became one of the most widely applied and researched aspects of linguistic studies. This direction has defined the approach to language study in many respects. It has progressed from treating the language as merely a system to acknowledging it as the functioning and operating entity of mental and linguistic awareness with the help of which a person acquires the ability to categorize the world, to experience it and to exist inside of it. Description of the language from the communicative-functional point of view aims to reveal the interrelation between the functional type of a sentence, or an utterance, and the purport of the communication, as well as its logical components and

communicative intention. The principles of the Speech Acts Theory (SAT), a discipline that was elaborated and developed by John L. Austin starting from 1939 serve as guidelines to the analysis of diverse kinds of communication. SAT is a logical-linguistic theory that studies pragmatics and the structure of the speech acts as the units of lingual communication and lingual activity in general [4]. The object of the SAT is a speech act (further – SA), a minimal unit of speech communication, a situationally and intentionally stipulated speech utterance of a speaker, directed at the addressee and at a certain reaction or a result [7, p. 55]. The SAT concentrates on communicative teleology (intentionality) of a speech act treating the illocutionary force of the utterance as a priority concept. The basic notions and components of a speech act are: addresser, addressee, locution, illocution (consisting of the illocutionary point and the illocutionary force), and the perlocutionary effect [4; 6; 7].

The present article aims to describe and justify that performative utterances make up a relevant part of the linguistic means which serve to present a subjective point of view in a newspaper. As a semantic-pragmatic phenomenon a performative utterance presents equivalence of saying something with doing something; to say an utterance with certain intention means to complete an action with a certain effect [4]. The effect being sought by a journalist in the course of communication with his reader is to cause certain mental, spiritual, social and mood changes. Unlike news, analytics or other ‘unbiased’ writings the features are ‘featuring’ journalist’s personal opinion in order to persuade, convince, influence, to impose a certain attitude, etc.

The material of our investigation consists of British newspapers The Times and The Daily Telegraph. The analysis of 45 feature articles published in 2009–2010 has been conducted.

On the basis of what is considered to be the object of SAT mass media texts may hardly seem to fit into the framework of the functional-communicational approach. This is true in relation to news items, analytics and other ‘hard news’ materials (swift and accurate coverage of the events). But as it was asserted by the researchers in the field of mediallynguistics T. Dobrosklonskaya, G. Solganik,

I. Tokareva, D. Crystal, T. Dijk, N. Fairclough [1; 8–12] certain newspaper texts – like feature articles – do correspond to the above mentioned definition of a speech act in the part which deals with the addresser, addressee, and expectation of a reaction. Obviously, the addresser's role is allotted to the journalist, or a famous person whose opinion is highly valued by the community, or a specialist in a certain field of knowledge. The addressee is not one person; it is common to refer to a reader as to a mass addressee. With the perlocutionary effect that is being expected in the course of this type of communication we mean persuading a reader to change his\her mind in some issues, influencing his\her worldview, sometimes prompting to some actions.

Mass media texts retaining the author's subjective opinion and evaluation surely represent a discourse, as they are always dynamic and up-to-date. Moreover, they are perceived by the participants of the communication in the context of current events [1]. This approach may also be supported by the definition of discourse formulated by prof. Poluzhyn: «Discourse is the unity of the process of speech activity and its result, the text» [10, p. 90]. Whereas mass media texts may be regarded as the fusion of all functional styles of the language they give room for the function of information to be actualized in the same degree as the function of impact by exploiting all available means of a language: those which influence the recipient's cognitive, emotive and axiological spheres.

Features group represents a new direction in mass media presentation – infotainment (information plus entertainment), that is, all kinds of issue-related materials which are not always related to the news. In the features the artistic and aesthetic effects are being put at the forefront. Feature article combines the function of impact with the function of communication, and such a format of providing information gives the addresser a good opportunity to express his/her opinion and evaluation. It starts, as a rule, with a lead to grasp the reader's attention and then uses conversational tone to present the reader some information as well as to evoke an emotional response. Feature articles appeal to the emotions and feelings of the average person, they inform, they present events, facts and phenomena of social life.

Moreover, the very act of communication which occurs in these journalistic writings has a goal-oriented character, and the goal is no other than to reach the reader's mind. Such orientation towards the reader is manifested in certain conversational patterns, which are as a rule used in communicating with friends or good acquaintances. With the help of performative constructions a reader is being convinced that he/she is no less than the ultimate addressee of an article. Performative utterances, whether explicit or implicit, support the author's friendly, trusted role in communication.

(1) ***Don't get me wrong***: *China's currency policies have led to unhealthy artificial distortions in the Chinese and world economy.* – SA of requesting, class: Directives [13]

The addressee is being asked not to misinterpret the author's judgements concerning a very painful problem for the USA – China's manipulating its currency in relation to the US dollar. According to the classification of performatives by Lipska E., who distinguishes 5 classes of performatives the given speech act belongs to **Directives class** [3, p. 7]. Other 4 classes are: **Assertives** (asserting, informing, reminding, announcing, etc.); **Comissives** (promising, swearing, assuring, etc.); **Declaratives** (naming, appointing, approving, forgiving, blaming, etc.) and **Etiquettes** (greeting, wishing, giving thanks, asking for excuse, etc.) [3, p. 7–8].

The example (1) exploits the implicit performative in the imperative form. Although the performative frame *I ask you*, or *I appeal to you* is omitted, in practice such kinds of performatives are being recognized by means of transferring the utterance into indirect speech: "*He asked me not to get him wrong*". This tool was offered by prof. Potcheptsov in [6, p. 436].

Those cases when the presence of a performative frame is absolutely necessary are stipulated by specific communicative goals: to make the speech more formal; to express additional meanings; to give evaluation to reliability of information; to emphasize the importance of the information [2].

In journalistic texts, and particularly in features, a very important role is allotted to the author's speech, as the author's position is active, open, with clear and

definite evaluations. In the features it has a variety of stylistic, aesthetic and communicative functions.

(2) *We had lots of proud promises that they were right behind us and now, over a weekend, they've all ratted. **I tell you**, if there's no amiable settlement to this it will go on as long as Northern Ireland.* – SA of asserting, class: Assertives [14].

With the help of author's speech an element of human interest is being adduced to the story. Performative patterns provide the most efficient way to render author's attitudes clearly, unambiguously, and explicitly. Moreover, this is one of the main functions of performatives: to name the illocutionary point while performing a speech act.

(3) *Don't go there is my advice.* – SA of recommendation, class: Directives [13].

Since the example (3) may very naturally be transferred into, *I advise you not to go* this utterance may be regarded performative.

(4) *If this seems a depressing prospect, then **let me offer** one silver lining.* – SA of offering, class: Directives [13].

Except informing, a feature article also offers recommendations, advice, instructions; it may even prompt to action. Together with explicit performatives implicit and explicitly-modified patterns are also used in feature articles. Implicit performatives are characterized by the absence of a performative verb but they still remain capable of taking up the form of explicit performative and to fulfil the same function [3, p. 6].

(5) *Ask Britain's leading ceramics designer, Emma Bridgewater, why she came to Stoke-on-Trent to build her world-renowned business, and she will tell you it's all about the history and culture of the city.* – SA of suggesting, class: Directives [14].

An explicitly-modified performative utterance is sometimes constructed with the help of a modal verb which undertakes to act on behalf of the 1st person present tense active (may be conditional):

(6) *“So **I would say** overcoming adversity was the biggest challenge I faced and the most gratifying thing to overcome”.* – SA of informing, class: Assertives [14].

Therefore, the main function of performative utterances in features is to

eliminate illocutionary ambiguity, which may arise from difficulty to grasp some aspects of the communicative act from the content of the propositional part of the utterance [3, p. 9]. In mass media discourse, in particular in feature articles performative utterances act as indicators of the illocutionary type of a speech act. The given research reveals that on the one hand performative utterances play a very important role in providing opinions and evaluations in feature articles. The performative component of the analyzed examples prevents the reader from perceiving the information as true or false: it is made clear by the addresser that the point of view in the article is indeed subjective. On the other hand, out of 5 existing classes of performatives only Assertives and Directives are most actively used in features. Other classes (Comissives, Etiquettes, and Declaratives) are employed more rarely. The domination of Assertives and Directives seems to be stipulated by the very nature of mass media communication: to make you believe in such state of things which the editorial board regards necessary and to make you act, or behave in the way they need.

List of references:

1. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ / Т.Г. Добросклонская. – М., 2008. – 202 с.
2. Кобозева И.М. Перформативность глагола и его лексическое значение [Электронный ресурс] / И.М. Кобозева // *Linguistische Arbeitsberichte*. – Leipzig, 1986. – В. 54/55. – S. 176-189. – Режим доступа: <http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/articles/kobozeva>
3. Ліпська Є.Л. Перформативні висловлення в сучасній німецькій мові: семантичний і когнітивно-прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Чернівецький Державний Університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2010. – 23 с.
4. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // *Новое в зарубежной лингвистике*. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 23–129.
5. Полюжин М.М. Когнітивний підхід до вивчення дискурсу / М.М. Полюжин // *Іноземна філологія*. УжНУ. – 2008. – Вип. 120. – С. 90–98.
6. Почепцов Г.Г. Избранные труды по лингвистике: монография / Г.Г. Почепцов. – Х.: ХНУ им. Каразина, 2009. – 556 с.
7. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А. Селиванова. – К.: ЦУЛ; Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
8. Солганик Г.Я. Общие особенности языка газеты / Г.Я. Солганик. – М.: МГУ, 1980. – 240 с.
9. Токарева И.И. Функциональная структура газетного текста / И.И. Токарева // *Лингвистические единицы разных уровней: сб. науч. трудов / Кубанский государственный университет*. – Краснодар, 1988. – С. 130–135.
10. Crystal D. *English as a Global Language* / D. Crystal. – L.: Routledge, 1996. – 212 p.

11. Dijk Teun A. Opinions and Ideologies in Editorials / Dijk Teun A. // Paper for the 4th International Symposium of Critical Discourse Analysis, Language, Social Life and Critical Thought, Athens, 14–16 December, 1995.
12. Fairclough N. Media Discourse / N. Fairclough. – L.: Arnold, 1995. – 148 p.
13. Electronic resource. – Access mode: <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/>
<http://www.guardian.co.uk>
14. Electronic resource. – Access mode: <http://www.telegraph.co.uk>

К.психол.н. Стаканова Е.В.

Южный федеральный университет, г. Ростов-на-Дону,

Российская Федерация

**ПЕРЕВОД В КОНТЕКСТЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА
В РАМКАХ ГУМАНИТАРНОГО ПРОФИЛЯ В ВУЗЕ**

*...Скажу, какой похвален перевод:
имеет в слогe всяк различия народ.
Что очень хорошо на языке французском,
то может в точности быть скаредно на русском.*
А.П. Сумароков

Состояние системы Российского образования на сегодняшний момент характеризуется позитивными переменами в жизни нашего общества. Такие явления последнего десятилетия как открытость границ государства, причастность России к процессам глобализации, расширение мобильности во всех смыслах этого слова, развитие современных технологий, вызвали изменения, как в мироощущении, так и в образе жизни нашего общества.

В настоящее время стремительно расширяется диапазон использования перевода в условиях интенсификации глобализационных процессов в мире и постоянного расширения пространства межкультурного общения (в том числе и виртуального). Постоянно растет число людей, которым сегодня приходится заниматься письменным переводом в силу производственной, научной или академической необходимости, но по тем или иным причинам они не владеют основами перевода, более того, пользуясь компьютерным переводом, не всегда понимают, что компьютерный перевод не всегда качественный и требует

коррекции. Увеличиваются индивидуальные потребности человека в использовании перевода для своих личностных целей.

Таким образом, в современную эпоху, когда любительский перевод начинает интенсивно распространяться во многих сферах жизнедеятельности человека, становится актуальным акцент на перевод в ВУЗе при изучении иностранного языка, а также на элективных курсах по переводу.

Значимость перевода как двуязычной поликультурной человеческой деятельности расширяется с каждым новым столетием. В результате в настоящее время перевод как продукт поликультурного труда переводчика был и остается средством исторического и современного диалога культур и цивилизаций, а также инструментом расширения информационного поля общества, создания фонда мировой культуры и науки, сохранения мирового художественного и научного наследия. Перевод также внес свой существенный вклад в развитие культуры общения в бизнесе, на производстве, в академической среде в условиях межкультурной коммуникации. «Культурные и языковые реалии – это та сфера, знание которой отличает грамотного переводчика. Задача переводчика – передать средствами другого языка целостно и точно содержание подлинника, сохранив его стилистические и экспрессивные особенности» [4].

В современном вузовском образовании согласно программам по иностранным языкам перевод на гуманитарных факультетах может выступать в таких образовательных функциях, как:

- один из аспектов изучения иностранного языка для формирования навыков письменного перевода (полного или выборочного);
- дополнительный профильно-значимый предмет, изучаемый в системе элективных или факультативных курсов.

Следует учитывать следующие **трудности при переводе** художественного, научного или публицистического текста:

- Необходимо полностью и точно передавать содержание оригинала.
- Не должны нарушаться нормы и искажаться строй языка, на который делается перевод.

- Хороший перевод должен быть равноценен оригиналу (эмоциональная окраска, образное впечатление, общее звучание и своеобразие оттенков).
- При переводе возможно заменить один фразеологизм другим, имеющим тот же самый эффект.
- Следует объединять или разделять предложения, где этого требует синтаксис русского языка и его логика.
- Переводить так называемые синонимические пары, которые встречаются в английском языке, одним словом, там, где в русском эти пары не сложились. (Например, «just and equitable» – «справедливый»).

Рис. 1. Перевод при изучении иностранного языка (в рамках практического изучения ИЯ в ВУЗе)

Рис. 1 ясно показывает, **что** имеется в виду при включении перевода как аспекта учебной деятельности студентов. Во-первых, это письменный перевод в таких разновидностях, как полный и выборочный, во-вторых, это перевод с иностранного языка на родной. И, в-третьих, обучение переводу направлено на ознакомление с особенностями перевода как двуязычной деятельности, а также на формирование у студентов ряда переводческих умений, которые позволяют им в дальнейшем использовать свои достижения в процессе перевода в личностно-смысловых целях. Все это поможет студенту практически ощутить особенности и трудности выполнения этой двуязычной коммуникативной компетенции.

В заключении, вернемся к вышесказанному эпиграфу русского поэта А.П. Сумарокова. Чтобы избежать такой «скаредности» перевода, следует помнить: то, что может считаться правильным и точным в научном и техническом тексте, для художественного перевода окажется неточным и неправильным.

Список использованных источников:

1. Борисова Л.И. Ложные друзья переводчика. Общенаучная лексика. Английский язык / Л.И. Борисова. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2005. – 212 с.
2. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский / Е.В. Бреус. – М.: УРАО, 2000. – 208 с.
3. Крупнов В.Н. Курс перевода. Английский язык / В.Н. Крупнов. – М.: Международные отношения, 1979. – 232 с.
4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
5. Слепович В.С. Настольная книга переводчика с русского языка на английский / В.С. Слепович. – Мн.: ТетраСистемс, 2006. – 304 с.

Федорів М.Л., к.філол.н. Федорів Я.Р.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна

**ДИСКУРС ТОТАЛІТАРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ**

Не зважаючи на велику кількість фундаментальних і прикладних мовознавчих досліджень, аналіз словесної спадщини радянського періоду – і як системи розумово-мовленнєвої діяльності, і як системи словесності в усному й писемному вираженні – залишається актуальним. При цьому дослідження проблем мовного вираження в умовах тоталітарного режиму неминуче торкається таких питань, як взаємозв'язок між мовою та культурною поведінкою її носіїв; мова як чинник формування культури чи навпаки; мова з погляду впливу на думку й сприйняття; кореляція між мовними і культурними моделями; співвідношення між національною, локальною та індивідуальною мовними картинами світу.

Маємо багато матеріалів та наукових праць, які розкривають феномен тоталітарного підходу до мови. Що відбувалося з мовою, можна прочитати, наприклад, у роботах [1; 2; 4; 12]. Окремий пласт становлять роботи про втручання тоталітарного режиму в українську мову [5; 10]. Мовні концепції тоталітаризму нацистського [3], орвеллівський термін "новояз" (що увійшов до наукового дискурсу завдяки своїй влучності) та спеціальний розділ про це явище у кінці роману "1984" [6] чітко декларують роль мови в тоталітарному суспільстві й необхідні у ній трансформації, відповідні до цієї ролі. Як зазначає А. П. Романенко [7, с. 3], характерною рисою більшості праць, присвячених дослідженню дискурсу радянського періоду, є керування т. зв. «тоталітарною моделлю», згідно з якою специфіка радянської словесної культури жорстко детермінована політичним задумом партійно-державної влади.

У цій розвідці ми робимо спробу з'ясувати особливості «тоталітарної моделі» й описати її з позицій відображення мовної картини світу. Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що кінцевою метою тоталітарної ідеоло-

гічної машини є зміна менталітету людей, так щоб він відповідав логіці тоталітарної ідеології. З цією метою тоталітарна система повинна змінити мовну картину світу народу за рахунок вихолощення його мови. Проблематика дослідження ґрунтується на питанні, яким чином тоталітарна ідеологічна матриця впливає на ментальні коди і формує їх на різних рівнях мови і при різних способах спілкування. Задля розв'язання цього питання розглянемо приклади мовного вираження в умовах радянського тоталітаризму на матеріалах друкованих текстів та усних публічних звернень.

Перша ілюстрація має безпосередній вихід у план свідомості. Йдеться про зміни складу і реєстру слів (тобто втручання у лексичний пласт мови) в академічних перекладних словниках різного періоду. Для порівняння візьмемо Академічний російсько-український словник за редакцією Агатангела Кримського [9], який виходив протягом 1925–1933 років та встиг вийти лише до літери "П" (далі почалася тоталітарна мовна політика і проект та його учасники зазнали гонінь), та значно пізніший словник 1948 року [9], де спостерігається відчутна зміна в реєстрі слів. Розглянемо, наприклад, слово "корзина" і його переклад на українську мову. У словнику за редакцією Кримського переклад подано як довгий синонімічний ряд – залежно від функціонального призначення кошика, існують різні терміни для його називання. У словнику 1948 року подано вже лише дві лексеми: "корзина" (цієї лексеми у реєстрі словника за редакцією Кримського не було) та "кошик" (з ремаркою "ручна"; хоча саме цим словом початково перекладалася "корзина" у словнику 1925–1933 років). Отже, спостерігаємо тенденцію до зменшення словникового запасу мови. Ці явища мають логічне пояснення в координатах тоталітарної ідеології.

Наведемо приклад з художньої літератури – проілюструємо зміни, яких після втручання радянської цензури зазнав текст двох видань того самого твору українського автора Романа Андріяшика, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка в галузі літератури, чії роботи можуть слугувати плідним матеріалом для вивчення мовної ситуації в Радянському Союзі. У двох уривках з тієї самої сцени діалог суттєво відрізняється (детально див. [11]):

"Колись, на початках їх знайомства, він її драгував. Здавалося, що все довкола горить і стає руїною, а він сушить зуби. Потому Марта зрозуміла, що це спосіб ховатися. Не личина, а тільки спосіб. І таке буває" ("Полтва").

"Колись, на початках їхнього знайомства, він її тільки драгував. Здавалося, довкола все горить, а цей сушить зуби. Потому Марта усвідомила, що це не личина, а принагідний спосіб відвертати від себе увагу. Якщо він учора вислизав з лабетів жандармерії у Заболотіві, а сьогодні в Рогатині чи Станіславі, то який він був у Бориславі чи Стрию? Або коли вчора за ним полювали, сподіваючись схопити удвох з Михацем, а сьогодні вивертають кишені, шукаючи постанову Галоргкому? (Юліан повернувся з Дрогобича в проши-тому кулями сіряку, через три дні виступав у Коломиї на вічі бідноти, а документи про утворення Тимчасового організаційного комітету партії відіслав на передрук до Перемишля)" ("Думна дорога").

Зауважимо, як у "Думній дорозі" для читача спрощується завдання: якщо у "Полтві" він мусив багато про що здогадуватись, то в "Думній дорозі" виклад максимально експлікується – у відповідь на залишені на берегах рукопису вимоги цензора все чітко витлумачити читачеві, щоб він сам нічого "зайвого" не домислював. Тут не може бути ніяких недомовок і трьох крапок, ніякої символіки, алюзій, двозначностей, багаторівневості. Читачу все повинно бути сказано чіткими однозначними словами. Читач не повинен вдаватися у свої аналітичні роздуми та доміркувати, що мав чи не мав на увазі автор.

Радянська тенденція розлогих тлумачень, на перший погляд, парадоксально суперечить прагненню зруйнувати мову. Та якщо врахувати, що метою тоталітаризму є цілковитий контроль думки, то логічно ці думки заповнити "правильним" текстом, щоб не залишити місця для власних міркувань.

Варто окремо сказати про стилістику за радянських часів. Вона цілком підпорядкована вимогам тоталітарної ідеології, а конкретно – потребам пропаганди. Між різними функціональними стилями важко знайти присутню відмінність, оскільки функція в мови одна – вписуватися в координати ідеології й відповідним чином формувати мисленнєві процеси та свідомість людей. А ос-

кільки функції мови не диференційовані, то й функціональні стилі розрізняються чисто формально.

На тлі строго регламентованих форм публічного мовлення заслуговує уваги стиль, який "підручничково" визначається як ораторський підстиль публіцистичного стилю. Характерно, що приклади для такого підстилю досі часто беруться саме зі зразків радянського дискурсу.

Ораторський дискурс відповідав тоталітарній моделі, відповідно до якої публічні виступи були жорстко ідеологічно підпорядковані партійним догмам і директивам. Образ ритора, відповідно до дослідження А.П. Романенка, характеризується: 1) стильовою стандартизацією: автор прагне виробити «колективне» ставлення до предмета; 2) належить до предметних стилів рукописної літератури або до функціональних стилів; 3) є лише засобом для сприйняття читачем предметно-ідейного змісту тексту; 4) формування соціального типу думки виявляється в суворому дотриманні літературно-мовної норми; 5) має принципово однозначну структуру, розраховану на визначене і недвозначне тлумачення; 6) заданий риторичною традицією; 7) будується на: а) риторичному злитті особи ритора з образом ритора, б) розгортанні тексту за законами риторики, в) побудові прямої дидактики; зміст тексту імперативний стосовно аудиторії; г) знанні, що предмет мовлення відповідає дійсності, про що відомо аудиторії [7, с. 12].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що тоталітарна система мала на меті модифікувати мовну систему в цілому. Головним інструментом нищення національного менталітету, очевидно, була радянська цензура, яка закладала особливі обставини авторського вираження і відтак впливала на мовні коди всього народу через мовні обмеження, які можна прослідкувати в текстах, опублікованих у радянський період.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Тоталітарний політичний дискурс: когнітивно-риторичні та комунікативно-мовні ознаки / Ф.С. Бацевич // Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Філологічні науки. – Черкаси, 2001. – Вип. 24. – С. 110–113.
2. Калиновська О.В. Лексична сполучуваність у мові тоталітарного режиму / О.В. Кали-

- новська // Наукові записки / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К.: Академія, 2003. – Т. 22. – Ч. 1: Гуманітарні науки. – 174 с. – С. 22–26.
3. Клемперер В. Язык Третьего рейха. Записная книжка филолога [Електронний ресурс] / В. Клемперер. – М., 1998. – Режим доступу: http://lib.aldebaran.ru/author/klemperer_viktor/klemperer_viktor_lti_yazyk_tretego_reiha_zapisnaya_knizhka_filologa/klemperer_viktor_lti_yazyk_tretego_reiha_zapisnaya_knizhka_filologa__1.html
 4. Купина Н.А. Тоталитарный язык [Електронний ресурс] / Н.А. Купина. – Режим доступу: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0114393.pdf
 5. Масенко Л.Т. Мова і суспільство: Постколоніал. вимір / Л.Т. Масенко. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська акад."; Всеукр. т-во "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, 2004. – С. 31–82.
 6. Оруэлл Дж. 1984 [Електронний ресурс] / Дж. Оруэлл. – Режим доступу: <http://lib.ru/ORWELL/r1984.txt>
 7. Романенко А.П. Советская словесная культура: образ ратора / А.П. Романенко; под ред. О.Б. Сиротининой. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – 212 с.
 8. Російсько-український (академічний) словник [Електронний ресурс] / Під ред. А. Кримського; 1924–1933 рр. – Режим доступу: <http://www.r2u.org.ua>
 9. Русско-украинский словарь. – М., 1948. – С. VI.
 10. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська акад.", 2005. – 399 с.
 11. Федорів М.Л. Проти художнього слова – превентивно і неоскаржно (На матеріалі двох редакцій роману Р. Андріяшика "Полтава") / М.Л. Федорів // Урок української: наук.-публіц. журнал. – К.: Редакція журналу "Урок української", 2008. – №5/6. – С. 13–16.
 12. Чудакова М.О. Язык советской эпохи [Електронний ресурс] / М.О. Чудакова. – Режим доступу: http://www.stanford.edu/dept/slavic/cgi-bin/files/Chudakova_Sovlex_syllabus.pdf

Ph.D Kosovych O.V.

Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

NEOLOGISMS VS. OCCASIONALISMS

Language is constantly developing its internal and external resources, adapting to ever changing circumstances of social, cultural, political and scientific life, generating new forms, improving its expressive means and devices through their structural complication or simplification. Language is one of those spheres of human activity that are the first to bring reaction to social and other kinds of changes in human life and activities.

Every social or political change is preceded by introduction of new words and terms, many of which are only occasional words. Any historical period has a factor or a group of factors that cause the appearance of new features and properties of a certain language. These factors both linguistic and extralinguistic play a crucial role in the research of the nature of linguistic changes, their inner essence and regularities.

The transformations within a language take place on different levels phonetic, morphemic, lexical, syntactic, etc. and the first three ones are the layers that are the most susceptible to change, which may be evident even to one certain generation. Syntactic changes are somewhat slower and we identify them mainly with the help of written texts several generations older than we are.

The most visible are lexical changes, for it is when we meet a new word, misunderstanding may appear. New unknown words as a rule draw attention, make a person think over or guess its meaning, denotative and connotative, it may as well puzzle or stir negative emotions.

New innovative lexical units are the witnesses of the language vitality. Every period in the development of a language produces an enormous number of new

words or new meanings of established words. Innovative elements appear because of the author's intention. The main objective of appearance on innovative lexical units is to represent the author's attitude towards some objects, actions or events in one or another situation, and attract the maximum attention towards not only the object of depiction but often to his own, the author's, person.

Traditionally innovative elements are divided into two big types: neologisms and occasionalisms.

Under the term 'neologisms' we understand new words, new meanings or new word combinations that appeared in certain period of time in language, text or act of communication. Stimulus for appearance of new meanings or words for old notions are first of all the objective of the speakers who want to find adequate forms for the expression of those certain peculiarities of phenomena, which hadn't been noticed and touched by the old words towards this time. The second objective is the necessity to give a little bit new and fresh to well-known and exiting notion, long before the appearance of original one. As a result, the original substance shift takes place in the process of word formation. It allows us to replace the typical general meaning by the new one, more refined and seems to be more directly linked to certain specific situation.

The term 'neologisms' also means words or language constructions, which are created to denote new objects or to express new concepts. Since than, we use term 'neologisms' in reference to new formations in different languages of the world. Belonging of the words to neologisms is relative and historical characteristic. Still every new word that appears in the language, at the beginning of its existence is neologism. Under the term 'neologism', we understand an innovative lexical element, or new meaning towards some existing word, which denotes a well-known notion and has some connotational nuance meaning. To make more exact its semantic and stylistic shade meaning it is put on its major meanings, as a word in a new meaning.

Neologisms are compulsory elements of the periphery of the lexemic system. They correlate with centre differently and take singular place. This place depends on

the level of usage (frequency) in language, functional goal direction, and valence (ability to unite with other words) and so on.

The notion of ‘occasionalisms’ is connected with the frequency of their usage. Such words are usually referred to as ‘occasional’ or ‘nonce-words’. Most of them do not live long. They are not meant to live long. They are, as it were, coined for use at the moment of speech, and therefore possesses a peculiar property – that of temporariness. The given word or meaning holds only in the given context and is meant only to ‘serve the occasion’. Sometimes occasionalisms are called ‘authors neologisms’ which form the less explored group of innovative lexical units.

The function of such words is a word game with a dimension of nonsense, and consequently intentional approaching to children language. But for the authors this is a process of experimentation and a source of creative linguistic pleasure.

Every occasional element is so called representation and the materialization of the category of occasionalism, which we outline in the frames of dichotomy ‘language-speech’ and determine as the possibility of appearance of new language fact. Let us look at the features that distinguish occasionalisms from neologisms. They are: 1) occasional words are created in speech directly for particular situation. Some authors can quote the most widespread occasionalisms; 2) the novelty of neologisms disappears in some time and extraordinary and unfamiliar perception of occasional elements is their distinctive feature; 3) the appearance of occasionalisms in language is always unpredictable. They have so called facultative function; 4) occasional elements are very expressive because of unaccustomed perception and because of special concentration of content.

It is important to admit that every neologism has its own author. However, if we know the authors of occasional units the creators of neologisms remain unknown.

So, under neologisms we admit some stable innovative elements, which entered into communication of some group of people; while occasionalisms are understood as words, meanings of words, which are used once in any text, or process of communication.

List of references:

1. Каренко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник / Ю.О. Каренко. – К.: Либідь, 1991. – 280 с.
2. Ребрий А.В. К вопросу об окказионализмах / А.В. Ребрий // Вісник Харк. ун-ту. – Х., 1995. – №384, Т. 2. – С. 139–141.
3. Ребрий А.В. О причинах возникновения инноваций в языке / А.В. Ребрий // Вісник Харк. ун-ту. – Х., 1995. – №384, Т. 2. – С. 136–139.
4. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin. – М.: Higher School, 1977. – 340 p.

К.филол.н. Апалько И.Ю.

Филиал Военной академии связи, г. Краснодар, Российская Федерация

ГНЁЗДА РУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ ЗАЩИТОИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕРМИНОВ КАК ГЕТЕРОГЕННЫЕ РАЗНОЧАСТЕРЕЧНЫЕ СТРУКТУРЫ

В диссертационных исследованиях последних лет отмечается пристальное внимание к терминообразовательному гнёзду как результату деривационного процесса. Гнёзда естественнонаучных терминов, терминосфер «Экономика-Рынок-Право» и «Рыночная экономика», пространства бокса, военной авиации отличаются сложной структурой [1; 3–7].

Данная статья посвящена выявлению структуры гнёзд защитоинформационных терминов, которые ранее не подвергались анализу. Для их выделения мы обратились к текстам по защите информации на русском и английском языках и лексикографическим источникам [2; 8-10]. Гнёзда устанавливались методом сплошной выборки однокоренных лексем. В статье рассматриваются наиболее важные для данной терминологической сферы гнёзда, которые включают русские и английские специальные единицы (**code**, *код*, **cipher**, *шифр*, производные с основой **crypto-** *крипто-*), номинирующие основополагающие понятия.

Деятельность по защите информации включает в себя в качестве неотъемлемого компонента криптографическую защиту, назначение которой состоит в обеспечении секретности передаваемой по каналам связи конфиденциальной

информации. Для этого производится предварительное кодирование и шифрование сведений. Криптография (др.-греч. **κρυπτός** – *тайный, скрытый* + ...*графия* < др.-греч. **γράφω** – *пишу, черчу*) является наукой о способах (методах) преобразования информации с целью её защиты от незаконных пользователей (противника). Задача криптографов заключается в защите (разработке шифров), а криптоаналитики занимаются их вскрытием.

По результатам анализа гнезда базовой лексемы **код** делаем вывод о его структуре: в число его 14 дериватов входят глаголы, называющие *процесс* (**кодировать, закодировать, перекодировать, раскодировать**), прилагательные / причастия, обозначающие *качество* (**кодовый, кодирующий, декодирующий, кодировальный**). В этом гнезде доминируют существительные (6 ед.). Они номинируют *лицо* (**кодировщик, декодировщик**); *процесс* (**кодирование, декодирование**); *устройство* (**кодер, декодер**). Подчеркнём, что в гнезде общеупотребительных слов русского языка отсутствуют лексемы для обозначения *устройств* (в отличие от терминогнезда, где имеются эти релевантные для зашифрованной предметной области термины).

По нашим данным, в гнезде сферы функционирования английского термина **code** (**кодировать, код**) отмечены 8 производных терминов-существительных: **coder кодер, кодировщик** и **decoder декодер, дешифровщик** номинируют *устройство* и *лицо*; **coding кодирование** и **decoding декодирование** – *процесс*; **codebreaking** и **codecracking** *вскрытие (взлом) шифра – результат*; **codebreaker** и **codecracker** *криптоаналитик, дешифровальщик – лицо*. Как видно из примеров, своеобразие гнезд русского термина **код** и соответствующего английского состоит в присутствии антонимичных терминов, называющих противоположные понятия (**кодирование – декодирование, coding кодирование, decoding декодирование** и др.). Наши наблюдения над фактическим материалом показывают наличие русских и английских лексем, называющих устройства для кодирования и декодирования информации, но только английские термины **coder кодер** и **decoder декодер** обозначают не только *устройство*, но и *лицо*. Исключительно в гнезде английских зашифрованной

ционных терминов выделены термины-компози́ты, номинирующие *лицо* и *результат*.

Словообразовательное гнездо с вершиной *шифр* включает 30, а термино-гнездо – более 40 разночастеречных производных (41 ед.): глаголы (8 ед.), номинирующие *процесс* – *шифровать, зашифровать, зашифровывать, расшифровать, расшифровывать, дешифровать, дешифровывать, дешифрировать*; прилагательные / причастия (8 ед.), называющие *качество* – *шифровальный, шифрующий, дешифровальный, дешифрующий, шифрованный, дешифрованный, расшифрованный, зашифрованный*; существительные (25 ед.), обозначающие *лицо* (5 ед.) – *шифровальщик, шифровальщица, дешифровщик, дешифровальщик, шифровщик*; *предмет* (2 ед.) – *шифрблокнот, шифролента*; *процесс* (6 ед.) – *шифрование, зашифрование, расшифрование, дешифрование, шифрпреобразование, шифрпереписка*; *устройство* (5 ед.) – *шифратор, дешифратор, шифрустройство, шифрмашинна, шифратор-дешифратор*; *результат* (5 ед.) – *шифровка, дешифровка, шифртекст, шифрсообщение, шифрограмма*; *способность* (2 ед.) – *шифруемость, дешифруемость*.

Гнездо с вершиной *cipher* (*шифровать, шифр*) содержит 10 разночастеречных английских дериватов, которые называют *лицо* и *устройство* (*cipherer шифратор, шифровальщик, decipherer дешифратор, дешифровальщик*); *процесс* (*ciphering дешифрование, шифрование, deciphering, decipherment дешифрование*); *качество* (*ciphered дешифрованный, зашифрованный, deciphered дешифрованный, decipherable поддающийся вскрытию, дешифрованию*); *результат* (*ciphertext шифртекст*; *способность* – *decipherability дешифруемость*).

К особенностям этих гнезд следует отнести наличие английских и русских антонимов (*зашифрование – расшифрование, дешифрование, ciphering дешифрование, шифрование, deciphering, decipherment дешифрование*). Исключительно английские термины используются как номинанты не только *лица*, но и *устройства*: *cipherer шифратор, шифровальщик, decipherer дешифратор, дешифровальщик*.

Целесообразно заметить, что в терминогнезде *cipher* *шифровать*, *шифр* присутствует один композитный термин (*ciphertext* *шифртекст*), а в гнезде термина *шифр* – 15 лексем (хотя в гнезде лексемы общего языка выделено только одно сложное слово – *шифрограмма*).

Самым крупным, по нашим наблюдениям, является гнездо с английской основой – *crypt-* *крипт-* (50 терминов) и русской *крипт-* (27 терминов):

Таблица 1. Гнездо английских зашифрованных терминов с основой *crypto-*

№ п/п	Номинаруемое термином понятие	Пример зашифрованного термина	Кол-во	%
1	предмет	<i>cryptogram</i> <i>шифрованное сообщение</i>	13	26
2	лицо	<i>cryptologist</i> <i>криптолог</i>	11	22
3	качество	<i>cryptoproof</i> <i>криптостойкий</i>	9	18
4	устройство	<i>cryptograph</i> <i>шифровальная машина</i>	6	12
5	процесс	<i>cryptanalysis</i> <i>криптоанализ</i>	5	10
6	свойство	<i>cryptocomplexity</i> <i>криптографическая сложность</i>	2	4
7	признак действия	<i>cryptographically</i> <i>криптографически</i>	2	4
8	период времени	<i>cryptoperiod</i> <i>период действия криптографического ключа</i>	1	2
9	результат	<i>cryptotext</i> <i>шифртекст</i>	1	2

Таблица 2. Гнездо русских зашифрованных терминов с основой *крипто-*

№ п/п	Номинаруемое термином понятие	Пример зашифрованного термина	Кол-во	%
1	лицо	<i>криптоматематик</i>	11	40,7
2	предмет	<i>криптография</i>	4	14,6
3	качество	<i>криптоаналитический</i>	3	11,1
4	процесс	<i>криптозащита</i>	2	7,4
5	свойство	<i>криптобезопасность</i>	2	7,4
6	признак действия	<i>криптоаналитически</i>	2	7,4
7	результат	<i>криптотекст</i>	2	7,4
8	устройство	<i>криптогенератор</i>	1	4,07

Наличие в гнезде большого числа композитных терминов свидетельствует о тенденции к усложнению русских и английских зашифрованных производных за счёт соединения основ. Как показывают наши наблюдения над фактическим материалом, в английском языке значительно больше композитных терминов данного гнезда: английские основы присоединяются легче, чем русские. Следовательно, стремление к языковой экономии отчётливее вы-

ражено в английском языке. В русском языке вместо композитов используются двусоставные ТСС (например, *криптографическая машина*, *криптологическая уязвимость* и др.).

Учёные констатируют наличие в гнездах терминологических деривационных цепочек (ТДЦ), в которых термины находятся в отношениях последовательной производности [1; 4; 6]. По нашим данным, в зашифрованной терминосфере не зафиксированы полиэлементные ТДЦ (с четырьмя и более дериватами), в отличие, например, от цепочек естественнонаучного континуума [4; 5]. В ней наблюдаются преимущественно ТДЦ, содержащие один, два или три производных русских или английских терминов.

Как показывает анализ фактического материала, продуцирование ТДЦ в английском и русском языках осуществляется по различным моделям:

Таблица 3. Структурные модели зашифрованных терминологических деривационных цепочек (ТДЦ) с двумя производными английскими терминами

№ п/п	Модель ТДЦ 1+2	Пример зашифрованной ТДЦ	Кол-во
1	глагол. + прил. + прил.	determine определять – determined определённый – predetermined заранее определённый	18
2	глагол. + сущ. + сущ.	repudiate отказываться – repudiation отказ от факта получения или отправления сообщений – non-repudiation невозможность отказа от факта получения или отправления сообщений	9
3	глагол. + прил. + сущ.	break взломать – breakable взламываемый – breakability вскрываемость	8
4	прил. + глагол. + прил.	random случайный – randomize рандомизировать – randomized рандомизированный	6
5	прил. + глагол. + сущ.	weak криптографически слабый – weaken ослаблять криптостойкость – weakening ослабление криптостойкости	6
6	прил. + прил. + нареч.	symmetric симметричный – asymmetric асимметричный – asymmetrically асимметрично	5
7	сущ. + глагол. + сущ.	zero ноль – zeroize обнулять – zeroization обнуление	4

Английских ТДЦ из 2-х дериватов насчитывается больше (57 ед.), чем русских (18 ед.). В обоих языках продуктивны модели: «глагол. + прил. + прил.»; «глагол. + сущ. + сущ.»; «прил. + прил. + нареч.»; «сущ. + глагол. + сущ.». Только в английском языке отмечены модели «прил. + глагол. + прил.»; «прил. + глагол. + сущ.»; исключительно в русском – модель «сущ. + сущ. + прил.».

Таблица 4. Структурные модели защитоинформационных терминологических деривационных цепочек (ТДЦ) с двумя производными русскими терминами

№ п/п	Модель ТДЦ 1+2	Пример защитоинформационной ТДЦ	Кол-во
1	глагол. + прил. + прил.	<i>взламывать – взломанный – невзломанный</i>	8
2	глагол. + сущ. + сущ.	<i>разглашать – разглашение – неразглашение</i>	4
3	прил. + прил. + нареч.	<i>синхронный – асинхронный – асинхронно</i>	4
4	сущ. + глагол. + сущ.	<i>перехват – перехватить – перехватчик</i>	2
5	сущ. + сущ. + прил.	<i>арбитр – арбитраж – арбитражный</i>	1

В плане деривации в английском языке продуктивны глаголы и прилагательные; от глагольных основ создаются преимущественно термины-существительные, в меньшей мере – прилагательные; от адъективных основ продуцируются прилагательные, существительные, наречия. В русском языке демонстрируют активность глаголы, которые дают производные прилагательные и существительные, от прилагательных продуцируются прилагательные и наречия, от существительных – глаголы и существительные.

Значительно больше, по нашим наблюдениям, в защитоинформационных гнёздах распространены цепочки, в состав которых входит один дериват.

Таблица 5. Структурные модели защитоинформационных терминологических деривационных цепочек (ТДЦ) с одним производным английским термином

№ п/п	Модель ТДЦ 1+1	Пример защитоинформационной ТДЦ	Кол-во
1	глагол. + сущ.	<i>identify идентифицировать – identification идентификация</i>	46
2	глагол. + прил.	<i>detect обнаруживать – detectable обнаруживаемый</i>	40
3	прил. + сущ.	<i>sensitive секретный – sensitivity секретность</i>	6
4	прил. + прил.	<i>feasible осуществимый – infeasible неосуществимый</i>	4
5	сущ. + сущ.	<i>checksum контрольная сумма – checksumming вычисление контрольной суммы</i>	4
6	сущ. + прил.	<i>password пароль – passworded с паролем</i>	2
7	сущ. + глагол.	<i>weak уязвимый – weaken понижать криптостойкость</i>	2

Таблица 6. Структурные модели защитоинформационных терминологических деривационных цепочек (ТДЦ) с одним производным русским термином

№ п/п	Модель ТДЦ 1+2	Пример защитоинформационной ТДЦ	Кол-во
1	сущ. + прил.	<i>алгоритм – алгоритмический</i>	28
2	сущ. + сущ.	<i>перехват – перехватчик</i>	16
3	прил. + сущ.	<i>уязвимый – уязвимость</i>	6
4	глагол. + сущ.	<i>считывать – считыватель</i>	2

Из табл. 5 и 6 видно, что в английском языке больше моделей (7), чем в русском (4). Отмечены наиболее продуктивные модели ТДЦ английских зашифрованных терминов: «глагол + существительное»; «глагол + прилагательное». В русском языке самыми активными явились модели цепочек «существительное + прилагательное»; «существительное + существительное». Таким образом, есть все основания утверждать, что в обоих языках производными ТДЦ (модель 1+1) выступают преимущественно зашифрованные термины-существительные, реже – прилагательные. В этой связи целесообразно указать доминирование в гнездах терминологий субстантивов, а в деривационных гнездах общего языка – адъективов [4].

Табл. 7 и 8 отражают направленность деривации английских и русских терминов, номинирующих понятия, в ТДЦ с разным количеством производных.

Таблица 7. Направленность деривации английских терминов, номинирующих понятия, в ТДЦ с 1, 2 и 3 производными

№ п/п	Формула	Пример ТДЦ	Номинация понятий терминами, составляющими ТДЦ
1	1+1	algorithm алгоритм – algorithmic алгоритмический	предмет → качество
2	1+1	compress сжимать – compression сжатие	процесс → результат
3	1+1	confidential конфиденциальный – confidentiality конфиденциальность	качество → свойство
4	1+1	design разрабатывать – designer разработчик	процесс → лицо
5	1+1	eavesdrop перехватить – eavesdropper перехватчик	процесс → лицо / прибор
6	1+1	message сообщение – messaging передача сообщений	предмет → процесс
7	1+1	malicious злонамеренный – maliciously злонамеренно	качество → признак действия
8	1+2	strength криптостойкость – strengthen повышать криптостойкость – strengthening повышение криптостойкости	свойство → процесс – результат
9	1+ 2	differ различать – different различный – differential дифференциальный	процесс → качество – качество
10	1+2	factor множитель – factorize разлагать на множители – factorization разложение на множители	предмет → процесс – результат

Таблица 8. Направленность деривации русских терминов, номинирующих понятия, в ТДЦ с 1, 2 и 3 производными

№ п/п	Формула	Пример ТДЦ	Номинация понятий терминами, составляющими ТДЦ
1	1+1	<i>генератор – генераторный</i>	прибор → качество
2	1+1	<i>преобразовать – преобразование</i>	процесс → результат
3	1+1	<i>секретный – секретность</i>	качество → свойство
4	1+1	<i>маршрут – маршрутизация</i>	предмет → процесс
5	1+ 2	<i>канал – каналный – многоканальный</i>	предмет → качество – качество
6	1+ 2	<i>логарифм – логарифмический – логарифмически</i>	предмет → качество – признак действия
7	1+ 2	<i>течь – утечь – утечка</i>	процесс → процесс – результат
8	1+ 3	<i>криптолог – криптология – криптологический – криптологически</i>	лицо → предмет – качество – признак действия

В отличие от английского языка, модель ТДЦ с тремя русскими дериватами «сущ. + сущ. + прил. + нареч.» достаточно продуктивна в анализируемой предметной области. Согласимся с Л.Ю. Буяновой в том, что последний терминодериват цепи «обладает особой функцией: являясь производным, он уже не реализуется как производящий», но он наиболее релевантен для системы терминодеривации, так как «представляет собой результат деривации, обладает усложнённой структурой и поликомпонентным семантикопонятийным смысловым каркасом» [4, с. 160].

Из выделенных моночастеречных и поличастеречных ТДЦ зашифрованных английских и русских терминов преобладают вторые: **leak** – **leaker** *утечка – лицо, через которое осуществляется утечка*; **сертификат** – **сертификация** (сущ. + сущ.); **feasible** *возможный, осуществимый* – **infeasible** *невозможный, неосуществимый*; **линейный** – **нелинейный** (прил. + прил.); **trustworthy** *заслуживающий доверия* – **trustworthiness** *надёжность*; **уязвимый** – **уязвимость** (прил. + сущ.); **confuse** – **confusion** *смешивать – смешивание*; **переставлять** – **перестановка** (глагол + сущ.); **detect** – **detectable** *обнаруживать – обнаруживаемый*; **защищать** – **защитный** (глагол + прил.); **key** *ключ* – **keyed** *ключевой*; **блок** – **блочный** (сущ. + прил.).

Гнёзда защитоинформационных терминов не являются гомогенными по своей структуре, так как отличаются в качественном и количественном отношении. Они репрезентированы неодинаковым числом английских или русских разночастеречных дериватов. Зафиксирована нетождественность наполняемости словообразовательных и терминообразовательных гнёзд. Отмечены также отличия в структурной представленности защитоинформационных терминов в гнёздах сферы фиксации и сферы функционирования. Некоторые гнёзда характеризуются наличием русских и английских композитных терминов. Создание сложных многокомпонентных производных отражает поступательный характер научных исследований, который направлен на выявление и описание в языке науки всех свойств, явлений и процессов окружающей действительности. Из моночастеречных и поличастеречных цепочек терминов превалируют вторые. В обоих языках доминируют ТДЦ с одним или двумя производными. Цепочки заканчиваются дериватами (преимущественно существительными), которые в будущем способны стать производящей базой для новых защитоинформационных производных. Они открыты для продуцирования терминов, которые могут стать актуальными для данной терминосферы.

Список использованных источников:

1. Аксютенкова Л.Г. Деривация как фактор эволюции терминосистемы (на материале терминологии «Рыночная экономика») / Л.Г. Аксютенкова: дисс. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2002. – 200 с.
2. Англо-русский справочный словарь терминов, использующихся в криптографии, защите информации и смежных областях. 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rfcmd.ru>
3. Апалько И.Ю. Терминологическая лексика сферы бокса и динамика её развития (на материале русского и английского языков) / И.Ю. Апалько: дисс. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2005. – 172 с.
4. Буянова Л.Ю. Термин как единица логоса: монография / Л.Ю. Буянова. – Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2002. – 185 с.
5. Буянова Л.Ю. Терминологическая деривация в языке науки: когнитивность, семиотичность, функциональность: монография / Л.Ю. Буянова. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2010. – 283 с.
6. Кондратьева Т.С. Лексико-семантические и деривационно-метаязыковые особенности терминосферы «Экономика-Рынок-Право» / Т.С. Кондратьева: дисс. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2001. – 144 с.
7. Левандровская Н.В. Глагол как вербально-когнитивное средство формирования лекси-

- косферы военной авиации (на материале английского и русского языков) / Н.В. Левандровская: дисс. ... канд. филол. наук. – Ставрополь: Ставропольский гос. ун-т, 2010. – 216 с.
8. Погорелов Б.А. Словарь криптографических терминов / Б.А. Погорелов, В.П. Сачков. – М.: Изд-во МЦНМО, 2006. – 88 с.
 9. Словарь терминов и определений в области информационной безопасности / Авторский коллектив. – М.: Научно-исследовательский центр информационной безопасности, 2008. – 255 с.
 10. Тихонов А.Н. Словообразовательный словарь русского языка: в 2-х т. / А.Н. Тихонов. – М.: Русский язык, 1985. – Т.1. – 854 с.; Т. 2. – 885 с.

Бондар О.О.

Вінницький державний педагогічний університет

імені М. Коцюбинського, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО НАЯВНІСТЬ «АНАЛІТИЧНОЇ МОРФОЛОГІЇ»

Комплексне теоретико-лінгвістичне дослідження проблематики синтаксичного синтетизму і аналітизму не дозволяє оминати питання про синтетизм і аналітизм у морфології – не тільки через тісний зв'язок усіх рівнів мовної будови, а особливо цих галузей граматики, але й з огляду на те, що загальнотеоретичні уявлення про специфіку синтетичних і аналітичних структур і явищ у мовознавстві формувалися передусім у сфері морфології. При розгляді проблематики морфологічного синтетизму й аналітизму слід зважати на наявні в мові численні міжрівневі зв'язки, що можуть охоплювати й досліджувані явища. Детальніше вивчення проблематики аналітизму дозволило поставити низку супровідних проблем, а саме: які мови використовують аналітичні конструкції; чи можна говорити про мови аналітичного ладу, чи тільки про наявність відповідних конструкцій; де в аналітичних конструкціях проходить межа між синтаксисом і морфологією; чи можна розглядати аналітичну конструкцію як форму повнозначного слова тощо [7, с. 3]. Зачеплені питання співвідносяться, серед іншого, з проблемою меж слова [7, с. 5]: в історії різних мов спостережені випадки, коли акцентно ослаблені форми службових слів у процесі історичних змін мови зливаються з повнозначним у єдине слово, перетворюючись на афікс [7, с. 8].

Таким чином, зазначене злиття «службового» слова з «повнозначним» дає підстави розглядати як утворення синтетичної конструкції, що діалектично приходить на зміну аналітичній (яка, у свою чергу, могла прийти на зміну давнішої синтетичної конструкції). Спроби опису високоаналітичної сучасної французької мови як синтетичної, близької до інкорпорууючої, належать Ж. Вандрієсу [4] і спираються на поняття фонетичного слова, співвідносного з поняттям аналітичного слова або аналітичної форми слова. Деякі дослідники навіть вважають за можливе виділяти спеціальну галузь аналітичної морфології (на межі між морфологією і синтаксисом) із основною одиницею – аналітичними конструкціями [3, с. 154].

Дослідники визначають аналітичну морфологію як таку, в якій «граматизовані сполучення слів, службового і повнозначного <рос. *знаменательного*. – Авт.>, виступають з функціональної точки зору як форми повнозначного слова» [7, с. 3], пор. про аналітичну = синтаксичну морфологію [3, с. 156]. Пор. іще ширшу інтерпретацію морфології зі включенням у неї синтаксичних і лексичних явищ: [8]. Подібного погляду дотримується і В.В. Виноградов, зважаючи на еволюцію мовних форм: «Немає нічого в морфології, чого немає або раніше не було в синтаксисі й лексиці» [5, с. 29]. В.В. Виноградов розглядає процес ослаблення лексичного значення префіксів російської мови аж до повної його втрати і перетворення на відмінкові префікси [5, с. 700]. Про близькість лексичного і морфологічного аналітизму, ідіоматичні риси обох явищ див.: [6, с. 133]. Критику поділу слів на повнозначні і службові подає Т.М. Бертагаєв, який підкреслює наявність лексичного і граматичного значень у обох названих класів слів, хоча не виключає ослабленості одного зі значень [2, с. 121–122]. Ідеться про протиставлення флективної морфології (морфології афіксів, внутрішньої флексії) як засобу утворення синтетичних форм слова нефлективній морфології (морфології службових слів, порядку слів) як засобу утворення аналітичних форм слова [13, с. 77]. Більше того, умовою існування аналітичної форми вважають її входження в парадигматичний ряд синтетичних форм [15], іншими словами, наявність «загального синтетичного тла» і «тла» у вигляді парадигми певного класу слів [11, с. 87–88].

Н.Д. Арутюнова підкреслює, що критеріями диференціації аналітичних форм слова і граматикалізованих сполучень слів має виступати не стільки міра втрати допоміжним словом власного лексичного значення і кожним із компонентів здатності вступати в самостійні синтаксичні зв'язки з іншими словами в реченні, скільки входження аналітичних форм слова в єдину систему граматичних протиставлень із морфологічними формами слова. Аналітичні форми слова можуть бути виділені лише в тих мовах, де розвинуті морфологічні форми в ролі основних [1, с. 89–91]. Незважаючи на якнайтісніший граматичний і змістовий зв'язок між елементами складної аналітичної форми, контактне положення, нерозривність (морфологічна неподільність) зовсім не є для цих елементів обов'язковими, а пов'язані з правилами порядку слів у мові. Коли службове слово в аналітичній конструкції є не морфемою, а словом, то вся конструкція виступає особливим видом словосполучення [7, с. 9]. Водночас дослідник відзначає еквівалентність службового слова аналітичній конструкції словозмінній (формотвірній) морфемі і розглядає аналітичну конструкцію як форму повнозначного слова [7, с. 10] слідом за В.В. Виноградовим [5, с. 35]. Однак слід відзначити, що така інтерпретація природна в межах концепції В.В. Виноградова, який не вважає службове слово компонентом словосполучення і прирівнює його до афікса, але суперечлива в межах ідеї В.М. Жирмунського про службове слово як компонент словосполучення і водночас як афікс.

Спробу примирення двох позицій запропонував М.І. Стеблін-Каменський, який вважає сполучення службового слова з повнозначним синтаксичним за формою і морфологічним за змістом [12, с. 21]. Сам В.М. Жирмунський вважає цю суперечність діалектичною, віддзеркаленням процесу морфологізації синтаксичних конструкцій і перетворення їх на форми слова, що відповідає процесові лексикалізації словосполучень. Граматикалізоване словосполучення (з супровідним ослабленням лексичного значення одного з компонентів словосполучення й перетворенням «повнозначного» слова на «напівслужбове» або «службове») розглядається ним як аналітична форма слова. Граматикалізація виступає результатом більш або менш повного абстрагування від конк-

ретного лексичного значення. Аналітичне формотворення є процесуальним із перехідними випадками більшої або меншої граматикизації, що віддзеркалюють не класифікаційні ознаки, а процес розвитку і одночасного співіснування в мові послідовних ступенів граматикизації (за приклад узято рос. *буду, стану, начну* + інфінітив із наростанням міри граматикизації) [7, с. 11–13].

Існує широке і вузьке розуміння аналітизму. В лінгвістиці СРСР перша інтерпретація панувала до лінгвістичної дискусії 1950 р., друга ж, розроблена П.Ф. Фортунатовим і його школою (передбачає розмежування явища в лексиці і граматиці, а далі в морфології і синтаксисі), набула розповсюдження пізніше. В.М. Жирмунський вважає за доцільне протиставити «статичний морфологізм фортунатовської школи» процесуальному (тобто динамічному, а в ширшій часовій перспективі діахронічному. – Авт.) розглядові явищ мови, що дозволяє говорити про більшу або меншу граматикизацію тих або інших аналітичних конструкцій, про різні ступені їх трансформації зі словосполучення в аналітичну форму слова. Саме така точка зору, на думку дослідника, дозволяє розширити коло явищ аналітизму, наявних у більшості новоєвропейських мов як одна з тенденцій їх граматикичного розвитку [7, с. 6–7].

З погляду порівняльно-історичного мовознавства навіть найбільш граматикизовані дієслова-зв'язки виявляються в минулому лексично повнозначними, і тільки теперішній час індоєвропейського дієслова *es-* міг являти собою зв'язку ще у праіндоєвропейську добу, а для різних форм цього дієслова спостерігаються різні ступені граматикизації [7, с. 43–46]. Деякі дослідники вважають доцільним диференціювати справжні аналітичні конструкції з повною граматикизацією або граматикизацією (перетворенням одного з компонентів, а саме службового слова, на формальний показник, граматикичний формант, близький до морфеми, унаслідок втрати ним свого предметного значення) і напіваналітичні конструкції (термін В.М. Жирмунського [7, с. 32] і К.Є. Майтинської [9, с. 309]) з неповною граматикизацією (коли службовий компонент зберігає хоча б ослаблене лексичне значення).

Б.О. Серебренников, критикуючи позиції В.М. Жирмунського, виступає

за «вузький морфологізм» у визначенні форми слова проти «нефлективної морфології» [10, с. 100–101], виключаючи тим самим парадигматичне визначення аналітичних форм через їх співвіднесення з синтетичними [1]. На думку Б.О. Серебренникова, аналітичні конструкції передають додаткову якість, яку не можуть передати синтетичні конструкції і яка втрачається при перетворенні аналітичних форм на синтетичні. Загалом Б.О. Серебренников протиставляє «традиціоналістів» і «структуралістів», останні вважають аналітичні форми функціонально тотожними синтетичним. За визначенням дослідника, аналітичні конструкції являють собою не форми слова, а особливі словосполучення, що виражають якісні відношення [10, с. 102–104]. У межах функціонального підходу було запропоновано замінити поняття аналітичної конструкції поняттями аналітичної словоформи і аналітичного слова [14, с. 221].

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. О критерии выделения аналитических форм / Н.Д. Арутюнова // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О. П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 89–93.
2. Бертагаев Т.А. Сочетание слов и аналитическая конструкция / Т.А. Бертагаев // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 121–128.
3. Бородин М.А. Синтез и анализ в современной и исторической грамматике французского языка / М.А. Бородин // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 152–166.
4. Вандриес Ж. Язык / Жозеф Вандриес. – М., 1937.
5. Виноградов В.В. Русский язык / В.В. Виноградов. – М.; Л., 1947.
6. Гак В.Г. Десемантизация языкового знака в аналитических структурах синтаксиса / В.Г. Гак // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О. П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 129–142.
7. Жирмунский В.М. Об аналитических конструкциях / В.М. Жирмунский // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 5–57.
8. Кацнельсон С.Д. О грамматической категории / С.Д. Кацнельсон // Вестник Ленинградского гос. ун-та. – 1948. – № 2. – С. 114–134.
9. Майтинская К.Е. Парадигматическая ограниченность аналитических форм (на материале венгерского и некоторых других языков) / К.Е. Майтинская // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 309–316.
10. Серебренников Б.А. К вопросу о «морфологизме» / Б.А. Серебренников // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 100–104.
11. Солнцева Н.В. Анализ и аналитизм / Н.В. Солнцева, В.М. Солнцев // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 80–88.

12. Стеблин-Каменский М.И. Грамматика норвежского языка / М.И. Стеблин-Каменский. – М.; Л., 1957.
13. Суник О.П. О понятиях «аналитическая форма слова» и «аналитический строй языка» / О.П. Суник // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 70–79.
14. Храковский В.С. Аналитическая конструкция, аналитическая словоформа, аналитическое слово / В.С. Храковский // Аналитические конструкции в языках различных типов / Отв. ред.: В.М. Жирмунский, О.П. Суник. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 209–221.
15. Ярцева В.Н. Об аналитических формах слова / В.Н. Ярцева // Морфологическая структура слова в языках различных типов. – М.; Л.: Наука, 1963. – С. 52–59.

К.філос.н. Іщук А.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ТА АБСОЛЮТНИХ ПРИСЛІВНИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Проблема розмежування прикметників та прислівників в англійській мові на перший погляд не видається значною. Додавши *-ly* до прикметника *quick*, ми швидко і легко отримуємо прислівник *quickly*. Звичайно, є винятки. Класичний приклад: *Are you working hard or hardly working? Working hard* означає працювати сумлінно і тяжко, а от *hardly working* містить у собі зовсім протилежне значення – ледве працювати, майже не працювати. Про такі випадки написано багато і ці підводні камені можна й обійти. Проте ряд прислівників має таку саму форму як і прикметники. Це так звані абсолютні, або повні, прислівники (*flat adverbs*): *fast* як у виразі ‘*drive fast*’, *slow* у виразі ‘*go slow*’, *sure* у виразі ‘*you sure fooled me*’, *bright* у реченні ‘*the moon is shining bright*’, *flat* у виразі ‘*she turned me down flat*’, *hard* та *right* у реченні ‘*he hit the ball hard but right at the shortstop*’. Такі абсолютні прислівники є проблемою для вчителів та граматистів вже кілька століть, і сучасні користувачі продовжують боротися з ними.

Абсолютні прислівники були раніше у більшому вжитку, ніж вони є зараз. Їх використовували як звичайні прислівники, а також у якості підсилювачів:

...*the weather was so violent hot* – Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, 1719

...*the five ladies were monstrous fine* – Jonathan Swift, *Journal to Stella*, 1712

...*I will not be extreme bitter* – William Wycherly, *The Country Wife*, 1675

Знайти зараз сучасні приклади такого ж характеру буде зовсім непросто.

Як повідомляє Webster [6], такі прислівники спочатку не були ідентичними до прикметників. Вони мали закінчення свого відмінку – зазвичай, давального *-e* – але з часом розвитку Middle English це закінчення було втрачене. У XVIII столітті граматисти не могли зрозуміти чи пояснити, як саме ці слова були прислівниками. Вони розглядали їх у якості прикметників і вбачали граматичну помилку у використанні прикметника як прислівника. Останній вважався таким, якщо мав закінчення *-ly*.

За два століття зусиллями граматистів та вчителів ситуація змінилася, і кількість абсолютних прислівників в повсякденному користуванні зменшилась. Велика їх кількість продовжує функціонувати у стандартному вигляді, але більшість з них конкурує із формою *-ly*. Теодор Бернстайн пропонує такі пари слів: *bad, badly; bright, brightly; close, closely; fair, fairly; hard, hardly; loud, loudly; right, rightly; sharp, sharply; tight, tightly* [1]. Багато з цих пар набули диференційного значення, тобто зараз абсолютний прислівник підходить до одних виразів, тоді як прислівник із закінченням *-ly* – до інших. І деякі абсолютні прислівники – як наприклад, *fast* та *soon* – спромоглися лишитися єдиним можливим варіантом (хоча стосовно останнього можна сказати, що прикметник майже зник).

Таке протиріччя або невизначеність щодо статусу того чи іншого абсолютного прислівника є наслідком відсутності адекватних граматичних норм. Граматисти 18 століття знали лише граматику латинської мови, яка аж ніяк не могла пояснити, як одне й те саме слово може бути водночас і прикметником, і прислівником.

Англійська мова містить багато слів, які мають функцію як прислівника, так і прикметника. Якби дослідники минулих часів усвідомили, що англійська мова не є тотожною латині, можна було б уникнути багато непорозумінь і

помилки, а також і спроб їхнього вдосконалення. І так само ми могли б позбутися таких непотрібних прислівників як *muchly* або *thusly* – що часто вважаються гіперкорекцією – які формуються відповідно схильності граматистів до форм *-ly*.

Розглянемо пару *bad – badly* більш детально. Для зручності використаємо ці слова разом із дієсловом *feel*: *feel bad – feel badly*. Одразу пригадується лінгвістичний жарт, коли хтось каже ‘*I feel badly*’, це можна розцінювати, що людина має проблеми з відчуттями: чи-то вроджений дефект, чи-то товсті рукавички, чи-то онімлілі від холоду пальці. Звісно, людина, яка обирає цей вираз, не має цього на увазі. І всі, загалом, розуміють, що йдеться про те, що хтось погано почувається. Тут і починається найцікавіше.

Ми вже зверталися вище до терміну гіперкорекція. Саме вона, на думку деяких дослідників, має вплив на стійкість використання *feel badly*. Але спочатку розберемося з терміном. Гіперкорекція (*hypercorrection*) досить часто пов’язується із такими словами як витонченість, претензійність, коли йдеться про занадто складні тонкощі. Ми використовуємо неправильну форму внаслідок знання цієї форми в іншому лінгвістичному середовищі, де вона є правильною. І стосовно абсолютних прислівників таке явище можна доволі часто спостерігати (використання форми *-ly* там, де потрібен прикметник або абсолютний прислівник):

...*there’s an awfully lot of methane and ammonia in the universe.*

...*the seldomly used player.*

...*because he tested positively for steroids.*

...*unless my eyes have gone badly.*

...*go home and think deeply, longly, and...*

I once had a dentist who never failed to say ‘open widely’.

Таким чином, наш приклад *feel badly* теж можна вважати наслідком гіперкорекції. Проте Бернстайн зауважує, що таке пояснення не витримує критики. Він вказує на те, що інші прикметники після дієслова *feel* майже ніколи (якщо взагалі є такі випадки!) змінюються на прислівники: адже ніхто не використовує ‘*I feel sadly*’ або ‘*I feel angrily*’ [2].

Отже, варто подивитися в іншому напрямку, якщо гіперкорекція не вдовольняє нас як головне пояснення явища. Ми знайшли кілька інших – абсолютно різних за характером – пояснень. Проте немає жодного єдино прийнятного варіанта. Тим не менш, давайте поглянемо на різні думки з цього приводу.

По-перше, дієслово *feel* і прислівник не є якоюсь нестандартною структурою. Після цього дієслова дуже часто вживаються прислівники, що означають ступінь або емоційний стан (*feel strongly about something, feel differently*). І *feel badly* теж може бути ілюстрацією такого вжитку: *we feel badly the need for more discussion of this issue*.

По-друге, вибір між *feel bad – feel badly* є таким самим як вибір між *feel good, feel well*, коли багато хто обирає перший чи другий варіант, зважаючи на те, чи йде мова про фізичний (*feel well*) або ментальний (*feel good*) стан. Таку саму диференціацію можна побачити і для нашого випадку, обираючи *feel bad* для здоров'я і *feel badly* для описання емоцій:

...I was laughing, but trying not to for some reason, feeling badly that I laughed, feeling ashamed.

...I know you must have felt very badly when you cleaned out Mamma's closet.

We feel very badly about your only having one turkey, worth a paltry half grand.

Don't feel badly if you didn't do too well on this little test.

Маргарет Брайант, однак, зауважує, що більшість людей не проводить такого поділу і використовує *badly* для фізичного стану так само, як *bad* для емоційного [3]:

I do not feel so badly this forenoon – but I have bad nights.

At once he felt bad, for he usually charged two twenty-five for this kind of job.

Still I feel bad about not having written you.

Підсумовуючи такі вживання, все ж таки перший варіант є більш розповсюдженим: *feel badly* використовується скоріше для емоцій та почуттів.

По-третє, деякі люди можуть обирати *badly*, тому що вони вважають, що *bad* наче дорівнює чомусь неприємному, поганому (=wicked) [4].

По-четверте, так само як у *feel well*, деякі вчені (хоча і не більшість) вбачають доцільним визнати прикметником *badly*. Це справді було зазначено в деяких словниках (наприклад, *Webster's Second*, *Webster's Third* тощо).

Отже, протиріччя між *feel bad* та *feel badly* точиться більше століття. Навряд чи це протистояння можна найближчим часом якось врегулювати. Хтось вважає еталоном джерела 19 століття, хтось спирається на новітні підручники. Одні розрізняють *bad* та *badly*, інші – ні. Одні уникають *badly*, інші – ні. Але очевидно, що це питання зовсім не таке просте, як це іноді здається. Сучасні граматисти на диво демократично пропонують користувачу зробити власний вибір. В будь-якому разі у вас будуть гідні прихильники та не менш гідні опоненти.

Список використаних джерел:

1. Bernstein T. *Miss thistlebottom's hobgoblins: The careful writer's guide to the Taboos, Bugbears, and Outmoded Rules of English Usage* / T. Bernstein. – 2006.
2. Bernstein T. *The Careful Writer* / T. Bernstein. – 1995.
3. Bryant M. *Current American Usage* / M. Bryant. – NY, 1962.
4. Evans B. *Comfortable Words* / B. Evans. – NY, 1962.
5. Lamberts J.J. *A Short Introduction to English Usage* / J.J. Lamberts. – NY, 1981.
6. *Merriam-Webster's Dictionary of English Usage*.

Ковтун В.В.

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, Україна

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ЩОДЕННИКОВИХ ЗАПИСАХ

О. ДОВЖЕНКА

Аналіз читацьких запитів засвідчує пробудження активного інтересу до спогадів, щоденників, листів письменників. За останній час опубліковано величезну кількість письменницьких щоденників (А. Любченко, Г. Барвінок, Т. Шевченко, К. Гриневичівна, О. Довженко, В. Винниченко, А. Чередниченко тощо).

Орієнтиром на шляху самовизначення людини на сучасному етапі стає духовний світ письменника, який пізнають через епістолярну й мемуарну спадщину.

Тому закономірною є увага до епістолярної творчості, щоденників з боку представників різноманітних галузей науки: філософії (Л.Гусякова, М.Каган, П.Копкін), історії (В. Сметанін, Ю. Шаповал, М. Щербак), лінгвістики (Т. Зоріна, К. Ленець, В. Передрієнко, М. Пилинський, П. Тимошенко, М. Чемерисов), літературознавства (П. Волинський, С. Гальченко, А. Гуляк, В. Гладкий, Р. Гром'як, О. Дей, І. Дорошенко, В. Дудко, С. Єфремов, В. Кузьменко), психології (Г. Костюк, О. Леонтєв).

«Щоденник» О. Довженка – надзвичайно цікавий зразок мемуаристики і публіцистики (зроблені щоденникові записи в період з 1943 по 1956 роки). Особливо цікавими є синтаксичні особливості твору.

Мета статті – проаналізувати односкладні речення «Щоденника» О.Довженка, визначити функцію вживаних синтаксичних конструкцій.

Аналіз синтаксичної структури мови «Щоденника» О. Довженка дав можливість стверджувати, що письменник переважно утримується від вживання складних синтаксичних конструкцій, складнопідрядних та складносурядних речень, періодів тощо. Зумовлене це самою специфікою стилю мемуарної літератури. Щоденникові записи характеризуються відсутністю єдиного сюжету, центральним об'єднуючим стрижнем є авторський погляд на події. О.Галич, аналізуючи щоденник як жанр сучасної мемуаристики, зазначає, що «нормальним у щоденниках є уривчастість, фрагментарність, необробленість оповіді, стилістична незачесаність фрази» [1, с. 41].

Досить розповсюдженим є вживання Довженком означено-особових речень. «...стилістична своєрідність односкладних означено-особових речень полягає в тому, що через відсутність підмета-займенника в них ...зосереджується увага на головному членові, вираженому дієсловом. Тим самим на перший план висувається не особа, а дія або стан» [3, с. 67]. Названі речення, що використовуються О. Довженком, характеризуються перенесенням акценту з діяча на дію, передають внутрішній стан мовця, усувають потребу наголосити на особі діяча.

Виразною ознакою означено-особових речень є тенденція «до усунення

підметів, що відповідають 1-й або 2-й особі, в розмовному, зокрема в неакцентованому мовленні. Ця тенденція також виразно позначається на оформленні оповіді в мемуарному стилі мовлення» [3, с. 69].

Наприклад:

Старію [2, с. 109].

Рушаємо до Балашова [2, с. 84].

Означено-особові речення з головним членом у дієслівних формах наказового способу переважно функціонують у розмовному стилі. Такі конструкції використані Довженком у діалогічному мовленні.

Наприклад:

Стій, не слухайся свого дурного серця! Не піддавайся крику дурного гарячого свого серця [2, с. 68].

Встаньте і зніміть шапки! [2, с. 71].

Використання односкладних означено-особових речень у «Щоденнику» передає лаконічність висловлення, «а також сприяє уникненню повторення тих самих членів речення, виражених займенниками» [6, с. 116].

Рідше вживаються неозначено-особові речення, які сприймаються на фоні особових як такі, що позначають дію, суб'єкт якої відомий співрозмовникам із загального змісту. Вони доречні у публіцистичному тексті тоді, коли основним завданням його є повідомлення про дію, прагнення звернути увагу на неї, а діяч або взагалі «невідомий мовцеві, і це мало для нього важить, оскільки повідомлення не потребує найменування виконувача дії» [3, с. 72], або може бути встановлений з загального контексту.

Наприклад, читаємо в О. Довженка:

По літаку дали три постріли [2, с. 111].

Забрали Табрук. Душать Севастополь [2, с. 119].

Отже, автор свідомо використовував неозначено-особові речення, через власні причини не називає суб'єкта дії, навмисно усуваючи його з висловлення, чим створюється неозначеність речення.

Серед усіх типів одночленних конструкцій, що характерні щоденниковим

записам О. Довженка, найбільш стилістично навантажені безособові і номіна- тивні речення.

Останні властиві кінематографічному сценарію, що пояснюється специфі- кою жанру: «Щоденник» втілює муки творчої праці О. Довженка. Номіна- тивні речення використовуються для зображення певного стану людської психіки, особливостей сприймання навколишнього світу: тоді, коли діяч не може встано- вити зв'язок між розрізненими образами, які виникають в свідомості. Причини цього можуть бути як зовнішні, так і внутрішні. Зовнішні діють, якщо при швидкому русі ми встигаємо лише фіксувати різні предмети, але не маємо часу пов'язувати їх у цілісну картину. Внутрішні причини такого сприймання нав- колишнього світу — при надзвичайній схвильованості, може навіть, при деякому притупленні свідомості від хвилювання, що не дає змоги розібратися у враженнях, упорядкувати їх.

Односкладні речення цього типу використовують також при відтворенні спогадів, бо вони найкраще передають і фрагментарність згадок, і змінність їх. Записи в щоденнику містять значну кількість номіна- тивних речень. Призна- чення їх тут різне: автор щоденника може нотувати у формі номіна- тивних речень найбільш вразливі картини, сподіваючись потім за цими штрихами від- творити їх повну картину, відновити думки, почуття, які виникали у нього тоді, саму атмосферу того часу, тої ситуації, яких стосується запис:

«Великий вихід з Києва. Трагедія киян. Віра в незламність Києва. Віра в своє безсмертя і непереможність. Прощання. Дніпро — мости — гори. Ранок. Борцівські болота. Гребля, острів. Авто. Кладки, потоп. Гнилиця. Смерть, смерть. По шию у воді три дні. Ніч. Обстріл. Ранені в три поверхи. Обстріл» [2, с. 77].

Відчувається, що запис у щоденнику міг здійснюватися у стані нервового збудження, великого хвилювання, глибоких, болісних переживань. Автор запи- су гарячково кидається від однієї думки до іншої, від спогадів до сучасності. Такі записи звичайно рясніють номіна- тивними реченнями поряд з неповними й односкладними, двоскладними.

Наприклад:

Відступ. Розробити його з усіма типовими зовнішніми і внутрішніми деталями. Загибель командування. Самогубство начальників. Прокляття самогубцям. Генерал на те, щоб перемагати, а не самогубитися. Як боєць висловив свою ненависть і презирство до самогубців. Провокація. Провокаційні німецькі чутки, радіо, листівки. Відступ мимо хати. Куди? З ким? На який час? До хати. Плач у хаті... Тут потрібна детальна розробка. Оточення. Загибель великих. Оточення. Агонія України. Страшний суд. Помутилася свідомість. Все пішло прахом і димом. Зброю кинута. Прихід німців. Окупація. Влада. Самогон. Карти. Почуття рабства, сварки, ярмо [2, с. 93].

Номінативні речення у «Щоденнику» О.Довженка відіграють також важливу композиційну роль. Вони вводять у розповідь нових людей, нові події та ін. Особливість їх у тому, що вони начебто безпосередньо відтворюють процес сприймання у всій безпосередності супровідних емоцій.

Включення номінативних речень до складного цілого здійснюється О.Довженком через використання однотипних наскрізних зв'язків. Це інтонація, сполучники, спільний член речення; проте будь-який з цих зв'язків поєднує і номінативні і двочленні речення в єдине композиційне ціле.

У безособових односкладних реченнях головний член «виражає дію, буття, стан дійсності в часі безвідносно або непрямо-відносно до дійової особи чи носія стану» [5, с.22]. Головна увага зосереджується в таких реченнях не на особі, а на дії, результаті події:

«Після катастрофи минуло не більше півгодини» [2, с. 134].

У безособових конструкціях Довженко виражає свої волевиявлення – бажання чи небажання виконувати певну дію:

«Мені не хочеться нічого робити» [2, с. 82].

У «Щоденнику» автор розповідає про свої почуття, переживання з приводу тогочасних подій, що реалізуються в реченнях безособового типу. Основний акцент припадає на обставину, виражену прислівником, яка й передає піднесений або пригнічений стан митця.

«Як мені жалько» [2, с. 74].

«На душі радісно» [2, с. 85].

«Тісно і душно» [2, с. 92].

«Важко мені жити» [2, с. 94].

«Як жаль мені наркомів!» [2, с. 95].

Особливої уваги заслуговують безособові реченні на *-но*, *-то*. У таких, на думку Г.М. Чирви, «дієприкметник, виконуючи роль головного предикативного члена безособового речення, набув специфічного оформлення, втративши, власне, зв'язки із системою відмінювання» [5, с. 31]. Традиційною є думка, що в реченнях цього виду головний член виражений незмінною предикативною формою на *-но*, *-то* й «означає стан як результат дії в минулому» [6, с. 124], підкреслює інтенсивність її здійснення.

Наприклад:

У Києві зірвано Печерську лавру [2, с. 66].

Убито ще десять чоловік [2, с. 70].

Сталінград знищено дотла [2, с. 97].

Побито й спалено. Спалено багато людей. Переправи знищено [2, с. 103].

Часто Довженко, відтворюючи фізичні процеси, відчуття, сприймання, вказує на їхню нестачу або повну відсутність. Ці речення яскраво відбивають негативні наслідки війни: занепад матеріального й духовного.

«У нас абсолютно нема правильного проектування себе в оточенні дійсності і історії» (2.07.1942)

«У нас нема справжнього почуття гідності» [2, с. 98].

«Нема у нас єдності» [2, с. 104].

Найбільш уживаними безособовими реченнями є речення з модальним предикатом. Дослідник С. Матвеев відзначає їхню найсуттєвішу ознаку: «категоріальна структура ґрунтується на взаємодії двох семантичних предикатів: дієслівного, який репрезентує ситуацію, і модального, що актуалізує її [4, с. 27]. Ці конструкції виражають можливість (неможливість) здійснення майбутньої дії:

«Нас не можна завоювати» [2, с. 104].

«Можна десь використати у фільмі, як прекрасну сцену» [2, с. 145].

«На ці теми можна б написати цілу доповідь» [2, с. 123].

«Звичайно, працювати тут буде неможливо» [2, с. 121].

або необхідність, повинність здійснення:

«Треба категорично перебудувати становище і роль учителя в школі» [2, с. 68].

«Обов'язково треба вивчити і простежити цей прикрий соціальний факт» [2, с. 68].

«Треба битися до краю» [2, с. 84].

«Архітектуру треба підняти, як жодне мистецтво» [2, с. 115].

Отже, «Щоденнику» не властиве вживання складних синтаксичних конструкцій, складних речень, переважно письменник використовує неповні й односкладні речення. Серед односкладних дієслівних речень переважають означено-особові, неозначено-особові, безособові, які автор використовує з метою наголосити на дії, а не на особі діяча. Безособовими реченнями Довженко передавав свій внутрішній стан; констатував про нестачу або повну відсутність певного явища; виражав можливість /неможливість, повинність, необхідність здійснення дії. Сприймання навколишньої дійсності автор передавав і за допомогою номінативних речень.

Список використаних джерел:

1. Галич О.А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / О.А. Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
2. Довженко О.П. Сторінки щоденника (1941–1956) / О.П. Довженко. – К: Вид-во гуманіст. л-ри, 2004. – 384 с.
3. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення / П.С. Дудик. – К.: Наукова думка, 1973. – 288 с.
4. Матвеев С.Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом / С.Б. Матвеев // Мовознавство. – 1997. – № 4–5.
5. Чирва Г.М. Безособові речення / Г.М. Чирва // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 3.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підручник / К.Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 408 с.

К.філол.н. Мясоєдова С.В., к.філол.н. Попова Н.О.

*Національний університет «Юридична академія України
імені Я. Мудрого», Україна*

НЕПРЯМІ СПОНУКАЛЬНІ ВИСЛОВЛЕННЯ З ФОРМАМИ ІНФІНІТИВА ТА ЇХНЄ ФУНКЦІОНУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Категорія спонукання об'єднує широке коло різноманітних за значенням і неоднорідних за своєю організацією типів непрямих спонукальних висловлень. Спонукальне значення може виражатися в них за допомогою специфічних морфолого-синтаксичних та лексико-семантичних засобів організації або впливати з їхнього змісту. За певних обставин в імперативному значенні можуть уживатися всі фінитні форми дієслова: дієслова всіх способів і часів. Більш того, семантика спонукання може створюватися й неособовими дієсловами, а саме неозначеною формою дієслова, або інфінітивом, наприклад:

Діти! Уважати мене, не заглядати у вікно! (Б. Лепкий).

Інфінітив здатний заміщувати дієслова наказового способу, виступаючи головним членом односкладного речення. Як зазначено в монографії І.І. Слинька, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянської, спонукальні значення можуть виражатися в інфінітивних реченнях без спеціальних формальних засобів: “Значення спонукання звичайно передається без суб'єктного члена. Предикат складається з одного інфінітива, наприклад:

Стояти тут! (М. Бажан);

Мовчати! Кроком-руш! (Я. Галан).

Інфінітив у таких реченнях виступає у значенні наказового способу, тому вони співвідносні з дієслівними спонукальними конструкціями, пор.: *Стояти тут!* – *Стійте тут!* [2, с. 234].

Спектр відтінків спонукальних значень, виражених інфінітивом, не відзначається різноманітністю. В основному, це безапеляційний наказ, команда, розпорядження, категорична вимога (О.Д. Пономарів, І.Г. Чередниченко, І.Р. Вихованець), наприклад:

[Досить розмов!] **Обідати!** (О. Коломієць);

Ану **не штовхатися!** (Гр. Тютюнник);

[Догадався, що діти хочуть поступити на цвинтар до Варської.

- Підемо, - відповів. –] Тільки, діти, **не бігати** мені на гробах, бо там ваші близькі лежать, і **не пустувати**, бо то цвинтар! (Б. Лепкий);

рідше – “узагальнене спонування” (термін М.У. Каранської [1]):

Не рубати з плеча! (з газет);

Усе вирощене – **зберегти!** (з газет).

Аналізуючи вживання інфінітивних форм у функції імператива в російській мові, В.С. Храковський і О.П. Володін вважають очевидним, що “інфінітив перейшов на свою позицію присудка зі своєї позиції актанта в результаті еліпсиса слова, що займало позицію присудка в початковій конструкції. Відповідно до формальних і семантичних підстав на роль базових для похідних імперативних конструкцій з інфінітивом (типу *Іванову **вийти** зі строю*) скоріше за все можуть претендувати конструкції з модальними словами в позиції присудка (типу *Іванову **треба вийти** зі строю*)” [3, с. 201–202]. Річ у тім, що модальні слова *необхідно, треба, слід, час, пора* не призначені для вираження наказу, команди: вони лише створюють семантику необхідності, вказують на важливість виконання дії, формуючи мотиваційний бік спонування. Похідні від висловлень з модальними словами, інфінітивні речення зберігають у своїй семантиці значення редукованих модальних лексем, які зазнали редукції, а саме значення необхідності, важливості, доцільності, наприклад:

*Тільки в школу **йти** вашому Федькові, - казали Софії розважливі дядьки, - бо його голосом світ дивувати...* (А. М'ястківський), пор. *Тільки в школу **треба йти** вашому Федькові;*

*Нічого тобі з нею **жартувати**, не любить вона тебе, як смерті* (П. Куліш), пор. ***не треба** тобі з нею **жартувати**.*

Що ж до інфінітивних речень зі значенням наказу, то є підстави вважати їх похідними від перформативних висловлень із присудком *наказувати*:

Я наказую тобі встати! → *Встати!*;

Наказую вам припинити розмову! → *Припинити розмову!*,

наприклад:

[Прокурор тим часом переглянувся з Другим:]

- *Голосувати.* [І руки було піднято] (О. Гончар), пор. *Наказую вам голосувати.*

У сполученні з вигуками *гайда* (*айда*), нумо інфінітив виражає таке спонукальне значення, як заохочення до спільної дії, наприклад:

- *Ей, братва, гайда розчищати сніг!* (М. Хвильовий);

- *Сеньоре, айда на ставок купатися!* (М. Хвильовий).

Спонукального значення інфінітив набуває також і в складі складнопідрядних умовних речень, наприклад:

- *А як не схоче сьогодні заплатити усім, кидати зараз же всім роботу... До одного!* (В. Винниченко);

- *Якщо вже кликати когось із чужих, то [кликати] нужних людей, полезних, - сказав Павло, дізнавшись про гулянку. – Голову колгоспу чи ще когось, хто вам пригодиться.* (Гр. Тютюнник).

У таких реченнях головна частина називає дію, якої вимагає мовець від співрозмовника (...*кидати зараз же всім роботу; то [кликати] нужних людей, полезних*), тоді як підрядне речення називає умови, за яких доцільно виконання цієї дії (*А як не схоче сьогодні заплатити усім; Якщо вже кликати когось із чужих...*).

Природним є використання конструкцій з інфінітивом як спонукальних у ситуації нерівного положення комунікантів, наприклад, коли учасники ситуації – це командир/солдат, учитель/учень, начальник/підлеглий. Ужите в мові вищого за посадою учасника розмови, інфінітивне речення дозволяє йому ясно й чітко виразити свою вимогу, наголосити на категоричності й принциповості власної позиції, наприклад:

[*- Стій! Що там таке?*

Роздивились, аж п'яний циган.]

- *Узять його з собою!* – [*каже пан своєму поганяйлові*] (П. Куліш).

Ступінь інтенсивності спонукання демонструє інтонація, а також контекст, у якому може характеризуватися манера вимовляння, наприклад:

Не ворушитися! Не во-ру-ши-ти-ся, - [лагідно наказав майстер] (Гр. Тютюнник), пор.: *Розстріляти! – сказав він сухо.*

Таким чином, порівняно з прямими імперативними формами, інфінітив дозволяє зробити спонукання категоричнішим і виразити його інтенсивніше.

Список використаних джерел:

1. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови / М.У. Каранська. – К.: Либідь, 1995.
2. Слинко І.І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І.І. Слинко, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 467 с.
3. Храковский В.С. Семантика и типология императива / В.С. Храковский, А.П. Володин. – Л.: Наука, 1986. – 272 с.

Самсонюк О.М.

Львівський національний університет імені І. Франка, Україна

АНГЛІЙСЬКІ ВОДОГОСПОДАРСЬКІ ТЕРМІНИ

ІЗ СЕМОЮ «ВОДА»

У даний час широко досліджуються різноманітні проблеми термінології, зокрема термінологічна лексикографія і термінотворення. Проблематика нашої статті передбачає аналіз термінів водного господарства з семою «вода».

Теоретичному обґрунтуванню закономірностей утворення термінологічної лексики, її продуктивності та семантики присвячено праці сучасних вчених Т.Р. Кияка та А.С. Д'якова. Проте англійська термінологія водного господарства ще не була об'єктом усебічного розгляду та дослідження.

Метою статті є дослідити терміни із семою «вода», які зафіксовані у лексикографічних джерелах, проаналізувати особливості їх значення та будови.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: дослідити етимологію англійської водогосподарської термінології; встановити значення термінів та виявити закономірності їх формування.

Об'єктом дослідження є англійські терміни водного господарства із се-мою «вода». **Матеріалом дослідження** послуговувала вибірка із технічних словників [1; 3–5], яка налічує 199 одиниць. Розглядаються як однокомпонентні, так і полікомпонентні терміни.

Частина термінів водного господарства твориться за допомогою запо-зичених компонентів типу *hydro-* та *aqua-*, які є ініціальними терміноелемен-тами цієї терміносистеми. До складу ж інших одиниць входить автохтонний компонент *water*. Всі ці морфеми заслуговують на особливу увагу, адже без-посередньо вказують на приналежність слів до водогосподарської термінології та на зв'язок поняття з водою. Вони утворюють модель структурної будови сучасних термінів, яка допомагає зрозуміти існуючі терміни та створювати за їх зразком нові.

Незважаючи на те, що морфеми класичного походження мають чітко визначені позиції у слові та регулярно виконують функцію афікса при словотворенні, їх не можна віднести ні до префіксів, ні до напівпрефіксів. Згідно з думкою дослідника С.М. Климович, препозитивні елементи і пре-фікси не тотожні за семантикою, бо префіксам властиве узагальнено-абст-рактне значення, а препозитивні елементи називають предмети; живі орга-нізми; явищ; речовину чи матеріал; кількість; ознаку тощо [2, с. 1–2]. Так, морфеми типу *hydro-* та *aqua-* позначають речовину, а отже, мають конкретний характер значень і їх можна віднести до препозитивних елементів.

Морфема *hydro-* утворилася на основі грецького слова *hydor*, що означає «вода». Терміни з цим компонентом позначають:

- назви наук та галузей: *hydroenergetics, hydroecology, hydrology*;
- назви пристроїв та приладів: *hydrocouple, hydrobarometer, hydrometric station*;
- споруди: *hydroelectric power station, hydroplant*.

Елемент *hydra-* є дериватом від того ж слова *hydor*. Зовсім невелика кіль-кість водогосподарських термінів утворена за допомогою цієї морфеми. Ком-понент *hydra-* входить до складу таких термінів, як: *hydraulic engineering, hyd-raulic dam, hydraulic works* тощо.

Від латинського слова *aqua*, що означає «вода», утворилися такі препозитивні елементи, як: *aqua-*, *aqui-* та *aque-*. Ці компоненти не є настільки продуктивними, як морфема *hydro-*. До термінів з елементами латинського походження відносяться: *aquaplaning*, *aqueduct*, *aqueduct bridge*, *aquifer* тощо.

Серед англійських термінів водного господарства з морфемою, яка має значення «вода», частина лексем містить автохтонний компонент *water*, наприклад: *watercourse*, *watermark*, *watershed*, *waterspout*, *waterway*, *waterworks*, *wastewater* тощо. Лише 13% таких термінів складаються з 1 слова, а решта – з двох і більше слів, наприклад: *water basin*, *water flood*, *water delivery system*, *water engineering*, *water management*, *water pipe*, *water supply system* і т.д. Загалом англійські терміни водного господарства з компонентом *water* використовуються для номінації:

- споруд: *water basin*, *wastewater treatment plant*, *water treatment plant*, *water well*, *waterworks*;
- приладів та пристроїв: *water gage*, *water gauge*, *water meter*, *water-depth rod*, *water-level recorder*;
- систем: *wastewater*; *water delivery system*, *water distribution system*, *water supply system*;
- процесів: *water treatment*, *watering*, *waterways regulation*.

Полікомпонентні словосполучення складають 73% з усіх проаналізованих англійських водогосподарських термінів з компонентом «вода», наприклад: *hydroelectric potential*, *hydroelectric power station*, *hydropower industry*, *hydraulic plant*, *bridge aqueduct*, *water constraints*, *water-level recorder*, *water supply*, *water tower*, *water treatment*, *water use* тощо.

Заміна компонента синонімічним відповідником у термінології галузі водного господарства є непоширеним явищем. У ході дослідження було виявлено лише кілька таких випадків, а саме: «аквакультура» може називатися *aquaculture* або *aquiculture*, «водні ресурси» – *hydro resources*, *aqua resources* і *water resources*, а «гідро архітектура» – *hydro architecture*, *aqua architecture* та *water architecture*.

Інколи лексема замінюється терміном з кількох слів, які одночасно пояснюють її значення, наприклад: *aquatory* → *water area, water space*. Трапляються випадки, коли якийсь компонент опускається, так: *water supply system* → *water system*.

Поширеною є і синонімія термінів, яка виникає в результаті синхронного функціонування кількох варіантів. Так, терміну «гідротехніка» відповідають *hydraulic engineering* або *water engineering*; «гідротехнічна споруда» – *waterworks* та *hydraulic works*; «гідровузол» – *water power development, hydroelectric installation, hydropower installation* та *hydrosystem*; «гідроенергія» – *hydropower, hydraulic power* та *water power*; «гідроенергетика» – *hydropower industry* і *hydropower engineering*; «гідроелектростанція» – *hydraulic power station, hydroelectric power plant* і *hydroelectric station*; а лексемі «водосховище» – *water basin, water reservoir, water storage* та *storage of water* і т.д.

Наявність синонімії в термінології водного господарства є наслідком безперервного розвитку цієї галузі та її практичного втілення – водогосподарської термінології.

Найбільшою продуктивністю серед термінів водного господарства із семою «вода» вирізняється автохтонний компонент *water*. Із запозичених елементів найпродуктивнішим є препозитивний елемент *hydro-*. Термінів із компонентами *hydra-*, *aqua-*, *aque-* та *aqui-* значно менше (рис. 1):

- *hydro* – 70 одиниць;
- *hydra* – 9 одиниць;
- *aqua* – 5 одиниць;
- *aque* – 7 одиниць;
- *aqui* – 9 одиниць;
- *water* – 99 одиниць.

Більшість англійських термінів водного господарства мають чітко окреслене значення. Так, моносемантичні терміни становлять 85%, а полісемантичні – лише 15%. Частина водогосподарських термінів із семою «вода» мають складну семантику. Вони є міжгалузевими загальнонауковими термінологіч-

ними одиницями. До найчисленнішої групи полісемантичних термінів належать лексеми з компонентом water, які становлять 72% від загальної кількості.

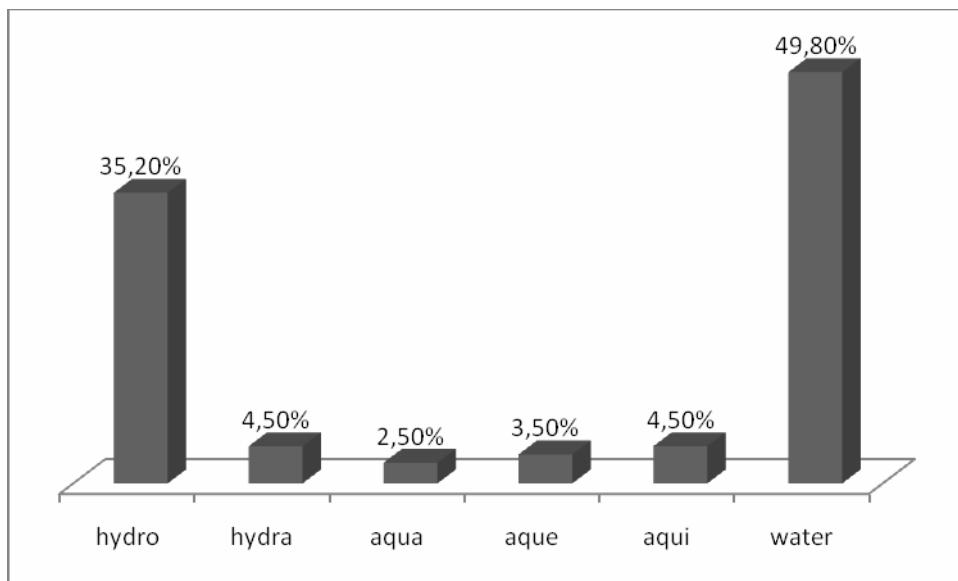

Рис. 1. Англійські терміни водного господарства з семою «вода»

Етимологічна характеристика цих слів неоднорідна. Терміни з компонентами, запозиченими з класичних мов, становлять 50,25%. Це можна пояснити тим, що розвиток водного господарства у Греції та Римській імперії випереджав його еволюцію в англійськомовних країнах. Так, частину термінів було запозичено з класичних мов, а частина утворилася за їх зразком.

Висновки. Англійській термінології водного господарства притаманні лексеми з компонентами hydro-, hydra-, aqua-, aque- та aqui-. Незважаючи на те, що вони є запозиченими з класичних мов, такі терміни активно функціонують і є зрозумілим для всіх користувачів. Синхронно з ними вживається й автохтонний варіант water.

Результати аналізу термінів із семою «вода» можна використати у дослідженні сучасного термінотворення англійської мови, а також під час стандартизації лексики водного господарства.

Вивчення побудови та значення термінологічних одиниць водного господарства і тенденцій розвитку термінологічної системи цієї галузі є перспективою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Англо-русский словарь по гидротехнике (ок. 18 тыс. терминов) / сост. В.А. Владимиров и др.; под ред. Г. Игнатьюка. – М.: Русский язык, 1983. – 294 с.
2. Климович С.М. Препозитивні елементи іншомовного походження: критерії визначення їх статусу [Електронний ресурс] / С.М. Климович. – Режим доступу: <http://kspu.edu.ua/downloads/chairukr/kl/doc>
3. Краткий англо-русский технический словарь (ок. 30 тыс. терминов) / Ю.А. Кузьмин, В. А. Владимиров, Я.Л. Гельман и др. – М.: ММПШ, 1992. – 416 с.
4. Paul G. Smith Dictionary of Water and Waste Management / Paul G. Smith, John S. Scott. – 2nd ed. – Oxford: Butterworth-Heinemann, 2005. – 486 p.
5. Gary A. Horton. NDWP Water Words Dictionary Index [Electronic resource] / Gary A. Horton. – Nevada Division of Water Resources, 1999–2008. – Access mode: <http://water.nv.gov/WaterPlanning/dict-1/ww-dictionary.pdf>

Миронова Л.А.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

СПОСОБИ МОТИВАЦІЇ ІСПАНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ CARA (ОБЛИЧЧЯ)

У дослідженнях останніх років у центрі уваги опиняється людина як носій мови, яка репрезентує ту чи іншу культуру, у зв'язку з чим однією з суттєвих ознак лінгвістичної науки стає актуалізація когнітивного й культурологічного підходів до вивчення мовних явищ, структур і процесів. Перевагою когнітивного підходу є широкі перспективи бачення мови в усіх її різнобічних зв'язках із людиною, її інтелектом, з усіма мисленневими та пізнавальними процесами, і з тими механізмами й структурами, що лежать у їхній основі. Одне з центральних місць належить соматичним фразеологічним одиницям, оскільки вони містять у концентрованому вигляді образи, якими мислить людина, відбивають національне світобачення, уявлення народу про різноманітні явища, вони є одним із найважливіших параметрів опису картини світу.

Вивченню фразеологічних одиниць в рамках когнітивної лінгвістики з точки зору теорії “мовних картин світу” присвячено роботи багатьох дослідників: І.О. Голубовської [1], О.О. Селіванової [5], Ю.П. Солодуба [7], І. Білкової [9], А. Пам'еса Бертрана [10; 11] та інших. Соматичні фразеологізми у різних мовах були об'єктом дослідження у працях В.П. Скнара [6] (в англійській і українській), Ю.О. Долгополова [2; 3] (у російській, англійській і німецькій), Е.М. Мордкович [4] (у білоруській мові), Н.Я.Стрілець [8] (в іспанській, італійській та французькій), О.О. Селіванової [5] (в українській мові) та ін. Незважаючи на численність лінгвістичних розвідок, спрямованих на вивчення соматичних фразеологізмів, найменш простудійованою залишається їх мотивація.

Назви частин тіла – найбільш давній пласт лексики, безпосередньо пов'язаний з функціонально-чуттєвими сторонами людського буття. Лексеми, що називають частини й органи тіла людини, належать до найдавнішого пласта іспанської лексики, а отже, з одного боку, встигли отримати велику кількість переносних значень, а з іншого, є носіями культурно-національної конотації, що формувалася протягом століть. Типовим контекстом актуалізації цих значень соматизмів виступають передусім фразеологізми. Фактично всі вияви життя людини, її народження та смерть, особливості характеру, розумової діяльності, віку, зовнішнього вигляду знаходять своє яскраве і своєрідне відображення у соматичній фразеології іспанської мови. Широке використання соматизмів у фразеологізмах значною мірою зумовлено тим, що ці компоненти входять у ядро основного складу словникового фонду мови.

Фраземи з соматизмом *cara*, представлені у фразеосистемі іспанської мови значною кількістю зворотів. Фразеологізми з соматизмом *cara* можуть бути вмотивовані побутовими знаннями, оскільки всі ми поділяємо спільне уявлення про колір, форму, розміри, привабливість та інші зовнішні характеристики обличчя. Особливо численними є фразеологізми, що характеризують некрасиве, непривітне обличчя: *cara apedreada*, *cara de acelga*, *cara de baqueta*, *cara de buenas noches*, *cara de coco*, *cara de difunto*, *cara de gocho*, *cara de hereje*, *cara de limones agrios*, *cara de suegra*, *como la cara de un cadaver*, *de mala cara*, *su cara defiende su casa*. Привітне, веселе, красиве обличчя характеризують такі фразеологічні одиниці: *cara de aleluya*, *cara de amigo*, *cara de buenos dias*, *cara de feria*, *cara de fiar*, *cara de pascua*, *cara de que si*, *tener buena cara*. Обличчя також може характеризувати людину невиразну, примітивну, тупу: *cara de acebuche*, *cara de estuco*, *cara de niño tamon*, і, навпаки, розумну та кмітливу людину: *cara de cucu*.

Одна з функцій обличчя людини – вираження емоцій. Будь-яка мова взагалі, і іспанська зокрема, засвідчує цілу низку мовних засобів для передачі психічних станів, оскільки природною потребою людини є її прагнення поділитись з іншими своїми переживаннями. На прикладі фразеологічних одиниць

із соматизмом *cara* можемо прослідкувати реалізацію жестових стереотипів: *andar con la cara (muy) alta* (гордість), *taparse la cara de verguenza* (сором), *volver la cara a otro lado* (зневага).

Проте найчастіше емоції виявляються мимічно. Людське обличчя – пластична форма, яка може приймати найрізноманітніші вирази. Наш щоденний досвід свідчить про те, що обличчя може виражати настрій, емоції, ставлення людини до нас. Міміка – важливий елемент комунікації, тому значна кількість фразеологізмів описує вираз обличчя людини: *alargar la cara, cara de perros, cara de pocos amigos*.

Розмовляючи з людиною, ми зазвичай дивимося їй в обличчя, хоча всі наші дії спрямовані на людину в цілому: *cara a cara, darse de cara con, darle cara a uno, no perderse la cara*. Обличчя – перше, на що звертає увагу людина, при зустрічі. Вираз обличчя допомагає нам зрозуміти внутрішній стан, ставлення до нас, настрій, характер. Іншими словами, обличчя дає нам величезну кількість інформації про людину, тому асоціюється з екраном, або з відкритою книгою: *leerle a uno la cara, mirar la cara*.

Обличчя не лише виражає емоції, ставлення, але іноді допомагає їх приховати: *no perder la cara, poner al mal tiempo buena cara*. Соматизм *cara* використовуються для позначення просторових понять, зокрема положення людини у просторі по відношенню до оточуючих її об'єктів: *cara izquierda, de cara, en la cara de*.

Отже, для фразеологізмів із соматизмом *cara* характерні такі типи мотивації як емоції людини, зовнішність, душевний стан, жестикуляція, можливість приховати почуття, просторові поняття та орієнтири. Як бачимо, всі виділені мотиваційні моделі пов'язані з виражальними й експресивними можливостями обличчя, таким чином, основна функція цієї частини тіла в уявленні іспанського етносу – виражати або приховувати внутрішній стан людини, її почуття, емоції тощо.

Список використаних джерел:

1. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с.

2. Долгополов Ю.А. Об этимологических источниках соматической фразеологии (на материале русского, английского и немецкого языков) / Ю.А. Долгополов // Грамматическая структура и фразеологизмы романо-германских языков. – Изд-во Казанского ун-та, 1973. – С. 83–95.
3. Долгополов Ю.А. Сопоставительный анализ соматической фразеологии (на материале рус., англ. и нем. яз.): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Ю.А. Долгополов. – Казань, 1973. – 27 с.
4. Мордкович Э.М. Белорусская соматическая фразеология: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Э.М. Мордкович. – Мн., 1977. – 24 с.
5. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): монографія / О.О. Селіванова. – К.; Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
6. Скнар В.Ф. Глагольные соматические фразеологизмы современного английского языка: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / В.Ф. Скнар. – К., 1978 – 25 с.
7. Солодуб Ю.П. Сопоставительный анализ структуры лексического и фразеологического значений / Ю.П. Солодуб // Филологические науки. – 1997. – № 5. – С. 43–54.
8. Стрілець Н.Я. Структурні та функціонально-семантичні особливості соматичних фразем у романських мовах (на матеріалі французької, іспанської та італійської мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Н.Я. Стрілець. – К., 2002.– 185 с.
9. Bílcová I. Czech and English Idioms of Body Parts: A View from Cognitive Semantics / I. Bílcová. – University of Glasgow, 2000. – 99 p.
10. Pamies Bertrán A. Modelos icónicos y archimetáforas: algunos problemas metalingüísticos en el ámbito de la fraseología / A. Pamies Bertrán // Language Design. – 2002. – № 4. – P. 9–20.
11. Pamies Bertrán A., Iñesta E.M. El miedo en las unidades fraseológicas: enfoque interlingüístico [Электронный ресурс] / A. Pamies Bertrán, E.M. Iñesta. – Режим доступа: <http://elies.rediris.es>

К.филол.н. Талапина М.Б.

Уральский федеральный университет имени первого Президента России

Б.Н. Ельцина, Российская Федерация

СЕМАНТИЧЕСКИЕ КАТЕГОРИИ НА СТЫКЕ НАУК

Лексическое значение слова имеет двойственную природу и обусловлено как лингвистическими, так и экстралингвистическими факторами. Семантика слова определяется местом слова в лексической системе языка (парадигматическими и синтагматическими связями слов), и оно определяется соотносительностью слова с понятиями и его «предметной прикрепленностью» [5].

На данном этапе развития лингвистики семасиология обращается к фактам внеязыковой действительности. Утвердилось мнение о том, что для определения значения слова, для понимания сдвигов в его семантике необходимо учитывать предмет или явление, для обозначения которого это слово исполь-

зуется. Таким образом, на данном этапе развития лингвистики основными семантическими категориями являются концепт, значение и смысл.

Термин *концепт* используется в ряде лингвистических наук. Когнитивная лингвистика использует термин *концепт* в качестве основного для осуществления концептуального анализа. В публикациях подчеркивается, что пока не удалось дать четкую и однозначную дефиницию данного понятия в равной степени как из-за элементарной и неделимой его структуры, так и из-за абстрактной его природы.

В «Кратком словаре когнитивных терминов» *концепт* определяется как «термин, служащий объяснению единиц ментальных или психических ресурсов нашего сознания и той информационной структуры, которая отражает знание и опыт человека; оперативная содержательная единица памяти, ментального лексикона концептуальной системы и языка, мозга; всей картины мира, отраженной в человеческой психике» [3].

В исследованиях выделяются следующие признаки концепта: 1) это минимальная единица человеческого опыта в его идеальном представлении, вербализующаяся с помощью слова и имеющая полевую структуру; 2) это основная единица обработки, хранения и передачи знаний; 3) концепт имеет подвижные границы и конкретные функции; 4) концепт социален, его ассоциативное поле обуславливает его прагматику; 5) это основная ячейка культуры [4].

В современной лингвистике используется термин *концептосфера*. Под концептосферой понимается некоторая целостная совокупность психоментальных представлений этноса, окружающих его язык.

В научной лингвистической литературе проводится различие между общеязыковыми и научными концептами. Соотношение концептов в языковой и научной картине мира на основе их признаков исследуется в работе З.И. Комаровой и Г.Н. Плотниковой [2]. Анализируя репрезентанты фитонимических общеязыковых концептов, авторы работы выделяют мотивационные, понятийные, коннотативно-оценочные и культурологические признаки. Сопоставление групп признаков языковых и научных концептов свидетельствует о различии в понятийном содержании концептов.

Также можно выделить коллективные и индивидуальные, абстрактные и конкретные, стабильные и вариативные концепты. В когнитивный период развития лингвистики особое внимание уделяется причинам различной репрезентации этих перцептивно-когнитивных образов в различных языках, или языковых картинах мира.

Языковая картина мира представляет собой неотъемлемую составную часть общей концептуальной картины мира, которая включает в себя знания народа о предметах объективной действительности, о внешнем и внутреннем мире. Эти знания формируются в виде системы концептов.

Признание концепта единицей картины мира по существу возвращает лингвистику к проблеме соотношения языка и мышления. Д.Н. Шмелев проводит аналогию между соотношениями «язык и мышление» и «значение и понятие»: «Понятие относится к сфере мышления, а значение к сфере языка. Этим определяется и их различие, и их взаимообусловленность» [5]. При этом словарное значение слова не совпадает с понятием, не покрывает всего объема концепта.

Отдельное внимание в публикациях по когнитивной лингвистике уделяется разграничению понятий значение и смысл.

Иное понимание значения и смысла можно найти у психологов и у ряда лингвистов: значение – это общественно признанная и закрепленная категория языка, а смысл – категория личностная, понимание смысла обусловлено особенностями опыта, интеллекта, психики человека. В нашей работе мы считаем целесообразным придерживаться такой трактовки этих терминов.

Словарное значение слова, используемого в тексте, является лишь одним из индикаторов смысла. Интерпретация смысла зависит от многих факторов, таких как ситуация, в которой реализуется речевой акт, замысел, прагматика и цели речевого акта, картина мира и др.

В практике конкретных лингвистических исследований противопоставление языкового значения и речевого (актуального) смысла отражено в дифференциации ядерного (обязательного, устойчивого) и периферийного (вероят-

ностного, имплицитного) компонентов в языковом значении (М. В. Никитин). В значении языковых единиц – в семантике слов и фразеологических оборотов фиксируются коллективные смыслы.

Для разрешения проблемы соотношения значения и смысла предлагается разграничить когнитивный и семантический уровень репрезентации знаний. При этом когнитивный уровень предполагает анализ соотношения языкового значения и концептуального содержания, передаваемого словом в системе языка и речи. Значение репрезентирует концепт в системе языка за счет описания его наиболее характерных, существенных признаков, словарное значение всегда предполагает коллективное знание. С другой стороны, когнитивный анализ предполагает изучение как коллективного, так и индивидуального знания. «Языковые значения передают лишь некоторую часть наших знаний о мире. Основная же доля этих знаний хранится в нашем сознании в виде различных мыслительных структур – концептов разной степени сложности и абстрактности. В содержании данных концептов могут постоянно выделяться новые, в том числе индивидуальные характеристики, которые и передаются с помощью речевых смыслов» [1].

Список использованных источников:

1. Болдырев Н.Н. Значение и смысл с когнитивной точки зрения и проблема многозначности / Н.Н. Болдырев // Когнитивная семантика: материалы Второй международной школы-семинара по когнитивной лингвистике, Тамбов, 11-14 сент. 2000 г. – Тамбов: Тамбов. ун-т, 2000. – С. 11–17.
2. Комарова З.И. О соотношении фитономических концептов в языковой и научной картине мира / З.И. Комарова, Г.Н. Плотникова // Проблемы языковой концептуализации и категоризации действительности: материалы Всерос. науч. конф. «Язык. Система. Личность». Екатеринбург, 23-25 апр. 2006 г. / Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2006. – С. 70–86.
3. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
4. Маняхин А.В. Традиционный и концептуальный анализ художественного текста в современном языкознании / А.В. Маняхин // Новое в когнитивной лингвистике. – Кемерово: КемГУ, 2006. – Вып. 8. – С. 63–71.
5. Шмелев Д.Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д.Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1964. – 244 с.

Ковбанюк М.І.

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, Україна

ПЕРВИННІ ТА ВТОРИННІ ДІЄПРИСЛІВНИКОВІ Й ГЕРУНДІЙНІ ПРЕДИКАТИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІДНОШЕНЬ ОДНОЧАСНОЇ ДІЇ (на матеріалі іллокутивних та мовленнєвих дієслівних предикатів)

Окрім умовних, допустових, цільових, часових, причиново-наслідкових відношень між первинним та вторинним дієприслівниковим і герундійним предикатами репрезентуються відношення одночасної і послідовної дії. Пропонуємо розглянути відношення одночасної дії між дієслівними іллокутивними та мовленнєвими предикатами, у функції первинних і вторинних дієприслівникових і герундійних предикатів. Відношення одночасної дії зумовлюється першочергово спільним суб'єктом для обох предикатів зазначеного типу, часовими параметрами, доконаністю, недоконаністю вторинного дієприслівникового предиката. Для аналізу і дослідження відношень одночасної дії, обрано дієслівні іллокутивні та мовленнєві предикати, так як, виражаючи здійснення мовленнєвої дії вони протиставляються тим предикатам, які тільки називають чи описують дію. Семантика предикатів полягає в тому, що вони виражають комунікативну спрямованість висловлення, називають сам акт мовлення чи звернення до кого-небудь з метою домогтися чогось або спонукати когось виконати певну дію [1].

В українській мові реалізація відношень одночасної дії між первинним та вторинним дієприслівниковим предикатами відбувається при первинних дієслівних іллокутивних та мовленнєвих предикатах, таких як: *просити, наказувати, благати, забороняти, засуджувати, промовити, сказати, кричати, додати, балакати, питати, розповідати, бідкатися, відповідати, гарчати, вити* тощо. У свою чергу іллокутивні та мовленнєві предикати передбачають

функціонування вторинного дієприслівникового релятивного предиката, наприклад: *Питала вона, **привітавшись*** (О. Кобилянська); вторинного дієприслівникового предиката на позначення різнотемпового руху, наприклад: *Кричала Маланка, **бігаючи** по хаті, як на пожежі* (М. Коцюбинський). *Додала на раз голосним шепотом, близько **приступаючи** до Олени* (О. Кобилянська). *Сказав Скрипка, **опускаючись** на пісок* (П. Загребельний); вторинного дієприслівникового предиката, що позначає дію суб'єкта на момент мовлення, наприклад: *Спитала вона спокійно, **звиваючи назад** розсіпані ноти* (О. Кобилянська). *Відповіла стара дама, **хитаючи жалісно головою*** (О. Кобилянська). *Недовірливо відповідає той, **затуляючи долонями** тарілку з розпацьканою кашею* (Ю. Андрухович); вторинного дієприслівникового предиката процесу, наприклад: *Сказав Шурка, **ще раз проміряючи** двері і вікно, щоб зайве не різати* (В. Шевчук); вторинного дієприслівникового предиката на позначення зорової діяльності та сприйняття, наприклад: *Відповідав той, **розглядаючи** зіпсовані котечки* (П. Загребельний). *Тихо промовив він, **заплющивши очі*** (П. Загребельний). *Шепоче велетенський сом, **крадькома визируючи** з-під плаща якогось іхтіолога* (Ю. Андрухович); вторинного дієприслівникового предиката на позначення внутрішнього та зовнішнього фізичного стану, наприклад: *Перебила її Олена, **гірко усміхаючись*** (О. Кобилянська). *Сказав Шурка, **примружуючи** заплиле димом ліве оком.* (В. Шевчук); вторинного дієприслівникового предиката інтелектуального стану людини, який репрезентує вторинні предикати з семантикою мислення, наприклад: *Сказав Юрко, **думаючи** про її наплічник та пожитку у ньому* (Л. Дереш).

Серед французьких дієслівних іллокутивних та мовленнєвих первинних предикатів, які у функціонуванні з вторинними герундійними предикатами передають відношення одночасної дії вирізняємо такі предикати: *demander, parler, dire, discuter, balbutier, nommer, dénoncer, communiquer, bavarder, mentionner, chuchoter, discourir, argotiser, médire, exprimer, annoncer, avouer, prier, solliciter, convier, réclamer, quémander, implorer, répondre, assurer, coresspondre, garantir, objecter, répliquer, crier, gémir, hurler, bramer, rugir,*

acclamer, nasiller, aboyer тощо і похідні від них зворотні предикати, наприклад: *se demander, se parler, se dire, se discuter, se nommer, se dénoncer, se communiquer, s'annoncer* тощо.

Первинні іллокутивні та мовленнєві предикати передбачають реалізацію вторинного герундійного предиката на позначення дії на момент мовлення, наприклад: *Et ajouta-t-il à voix haute, en plaçant la main sur un manuscrit ouvert devant lui* (E. Chevalier). *Répond Cabochard, en lui montrant le poign du haut de la dunette* (E. Chevalier). *Il murmura en haussant les épaule* (G. de Maupassant); вторинного герундійного предиката на позначення зорової діяльності та сприйняття, наприклад: *Demanda Guillame en la regardant avec une curiosité malicieuse* (E. Chevalier); вторинного герундійного предиката на позначення фізичного стану суб'єкта, наприклад: *Répondait ma fiancée en riant de plus belle* (H. Gréville). *Continua miss Lydia en rougissant* (P. Mérimée).

На відміну від іллокутивних та мовленнєвих українських первинних предикатів, французькі рідко або зовсім не передбачають функціонування вторинних герундійних предикатів на позначення різнотемпового руху, процесу, релятиву.

Мовленнєві та іллокутивні предикати можуть функціонувати як первинні, забезпечуючи репрезентацію відношень одночасної дії між первинним та вторинними дієприслівниковими і герундійними предикатами. У той самий час мовленнєві та іллокутивні предикати утворюють вторинні дієприслівникові й герундійні предикати.

Вторинні іллокутивні та мовленнєві дієприслівникові предикати частіше не зберігають відношення одночасної дії щодо первинного предиката, а репрезентують відношення послідовної дії, наприклад: *Сказавши це, він припав до подушки і захропів* (Б. Лепкий) → *Коли він це сказав, він припав до подушки і захропів* (часові послідовні відношення). *Літаки озвучили небо й полетіли далі, вже відповідаючи на запити із аеродромів* (В. Шевчук) → *Літаки озвучили небо й полетіли далі і з того часу вже відповідали на запити із аеродромів* (часові послідовні відношення). *Він смішив її, розповідаючи всілякі іс-*

торії (В. Шевчук) → *Він смішив її, бо розповідав всілякі історії* (причиново-наслідкові відношення). Вторинний іллокутивний чи мовленнєвий дієприслівниковий предикат може входити до складу мовних кліше, таких як щиро (м'яко, власне) кажучи, наприклад: **Щиро кажучи**, випадок у кав'ярні був не перший (Ю. Андрухович).

На відміну від вторинного дієприслівникового предиката вище зазначеного типу, французькі іллокутивні та мовленнєві герундійні вторинні предикати тяжіють до збереження відношень одночасної дії щодо первинного предиката, наприклад: *Il tendit ses deux mains en disant* (G. de. Maupassant) → *Il tendit ses deux mains et en même temps il dit. Tout en criant, Antoine trépigne sur le feu* (G. Flaubert) → *Antoine trépigne sur le feu et en même temps il crie*. Крім того, актант *tout* у своєму складі містить сему, що посилює відношення одночасності.

Не можна не зауважити, що семантика французьких дієслівних іллокутивних та мовленнєвих предикатів, які утворюють вторинний герундійний предикат вирізняється багатозначністю, синонімічністю предикативних синтаксем. Предикат від якого утворюється вторинний герундійний предикат кваліфікуємо як предикат-дериват. Розглянемо наприклад мовленнєвий предикат-дериват *dire*, який у своєму складі містить такі семи: а) сему на позначення мовленнєвої діяльності людини, що відповідає іллокутивним предикатам *говорити, сказати, висловитись*; б) сему на позначення мовленнєвої діяльності, що відповідає процесуальним предикатам *читати вірші, читати молитву, правити, відправляти службу Божу*; в) сему на позначення умовної абстрактної «мовленнєвої» діяльності неживих предметів типу *закон говорить, годинник показує*. Отже, кілька різних українських дієслівних предикатів можуть відповідати одному французькому предикатові, що зумовлюється його семантикою.

Іншою відправною точкою у дослідженні французьких дієслівних іллокутивних та мовленнєвих предикатів-дериватів є те, що семантика такого типу

предикатів може змінюватись при їх взаємодії із прийменниками, інфінітивом і інфінітивними конструкціями, наприклад мовленнєвий предикат-дериват *dire* у конструкції *dire+de+інфінітив* не змінює свого типу, а тільки значення з *говорити* на *приказувати*; мовленнєвий предикат *répondre* у конструкції *répondre de* разом зі значенням, *відповідати* → *нести відповідальність за когось, щось*, змінює і тип з мовленнєвого на фізичний предикат, який передбачає соціально-моральний стан особи. Явище зміни типу одного й того ж предиката, зміни його значення притаманне французькій мові, але не поширюється на всі предикати.

Варто також зауважити, що французькі предикати утворюють зворотні предикати, що також змінює їх значеннєву семантику, наприклад: *demander* → *se demander*, запитувати → запитувати один одного; *communiquer* → *se communiquer*, повідомляти → повідомляти один одному, ділитись враженнями; *dénoncer* → *se dénoncer*, виступати проти → доносити один на одного. Таке функціонування французьких іллокутивних та мовленнєвих предикатів безпосередньо підтверджує їх релятивний характер.

Отже, по-перше, іллокутивні та мовленнєві первинні предикати у взаємодії з вторинними дієприслівниковими і герундійними предикатами репрезентують відношення одночасної дії між предикатами, яка зумовлена спільним суб'єктом, часовими параметрами тощо.

По-друге, на відміну від вторинних іллокутивних та мовленнєвих герундійних предикатів, які зберігають відношення одночасної дії щодо первинного предиката, вторинні іллокутивні та мовленнєві дієприслівникові предикати вирізняються відношеннями послідовної дії щодо первинного предиката.

По-третє, за своєю семантикою українські дієслівні іллокутивні та мовленнєві предикати-деривати вужчі щодо кількісно-семного складу відповідних французьких предикатів і не є багатозначними, тобто одна й та ж сама дієслівна предикатна синтаксема не може змінювати свій тип чи значення ні за допомогою прийменників, ні за допомогою інших граматичних конструкцій.

Список використаних джерел:

1. Валігура Г.А. Семантико-синтаксична структура речень з іллокутивним предикатами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г.А. Валігура. – Івано-Франківськ, 2006. – 31 с.
2. Ніколаєва Н.Г. Семантико-синтаксична організація речень з дієслівними предикатами мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.Г. Ніколаєва. – К., 2003. – 27 с.

Кислухина М.В.

Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, Украина

КОГНИТИВНЫЙ РАКУРС В ИССЛЕДОВАНИИ СЕМАНТИКИ ТЕРМИНОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ И ПОЧВЕННОЙ МИКРОБИОЛОГИИ

(на материале английского, украинского и русского языков)

В центре внимания современного языкознания находятся проблемы, связанные с лингвокогитологией, когнитивной лингвистикой. Н.Н. Болдырев говорит о ней как об одном «из самых современных и перспективных направлений лингвистических исследований, которое изучает язык в его взаимодействии с различными мыслительными структурами и процессами: вниманием, восприятием, памятью и т.д.» [1]. Это направление представлено работами многих ученых, как отечественных, так и зарубежных, например, А.П. Бабушкиным, Н.Н. Болдыревым, О.Л. Бессоновой, В.З. Демьянковым, С.А. Жаботинской, В.И. Карасик, Е.С. Кубряковой, В.А. Масловой, Н.И. Панасенко, З.Д. Поповой, Ю.С. Степановым, Е.А. Селивановой, И.А. Стерниным, В.И. Теркуловым, З.А. Харитончик и др. Кроме того, ученые-лингвисты уделяют большое внимание изучению закономерностей образования терминов, их структуры, семантики. Они рассматривают терминологию как важную составную современного литературного языка.

Однако следует отметить, что несмотря на большое количество работ в этой сфере, вопросы структурно-семантического и функционального анализа конкретных наук остаются нерешенными. Из этого следует, что изучение терминосистемы сельскохозяйственной и почвенной микробиологии имеет не только теоретическое, но и практическое значение, как в плане пояснения законов формирования и функционирования отдельной терминологии, опре-

делении её места в общей системе языка, так и в определении словообразовательных, ономаσιологических и когнитивных особенностей данной терминологии.

Изложенные соображения теоретического и практического порядка свидетельствуют об **актуальности** настоящего исследования.

Целью настоящей статьи является анализ когнитивных особенностей лексики терминологии сельскохозяйственной и почвенной микробиологии.

Поставленная цель обусловила конкретную **задачу**: проанализировать разные ономаσιологические модели терминологии сельскохозяйственной и почвенной микробиологии, которые отражают когнитивную деятельность человека, в рамках категорий, в которые они входят и описать их специфику.

Мы поддерживаем мнение Н.И. Панасенко о том, что когнитивно-ориентированный ономаσιологический анализ позволяет по-новому рассмотреть организацию определенной лексико-семантической группы и дать более адекватную интерпретацию её составным частям [5].

В процессе исследования терминологии сельскохозяйственной и почвенной микробиологии в данном ракурсе мы использовали такие методы как 1) фреймовое и концептуальное моделирование, сетевая модель; 2) семантические падежи Ч. Филлмора. Эти методы позволили нам выделить основные категории, зафиксированные в названиях терминов исследуемого подъязыка, каналы получения информации, а также этапы когнитивной деятельности человека и, в конечном счете, объяснить мотивацию доминирующих в разных языках (английский, украинский и русский) признаков растений, веществ, микроорганизмов, процессов и т.д.

По вполне понятной причине невозможно представить полный анализ исследуемой лексики в рамках одной статьи, поэтому мы остановимся на наиболее интересных моментах.

По мнению Д. Лакоффа мы живем в окружении мира концептов, «которые упорядочивают воспринимаемую нами действительность, способы нашего поведения в мире и наши контакты с людьми» [4]. То, что на сегодняшний мо-

мент нет четкого и однозначного определения термина «концепт», ученые связывают с тем, что данный феномен обладает сложной, многомерной структурой, обладающей как понятийной основой, так и социокультурной частью, которая не столько мыслится носителем языка, сколько переживается им: она включает ассоциации, эмоции, оценки, национальные образы, коннотации, присущие данной культуре. Многие ученые полагают, что концептами становятся только те явления действительности, которые актуальны и ценны для данной культуры, могут фиксироваться разнообразными языковыми единицами, являются темой пословиц и поговорок, различных текстов, представляющих специфику народа (Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицкая, Д.С. Лихачев, Ю.С. Степанов, И.А. Стернин и др.).

Интенсивное развитие когнитивной лингвистики, теоретическое осмысление понятие «концепт», а также типологии концептов привело исследователей к пониманию того, что концепт представляет собой зонтичный термин, объединяющий разные виды ментальных явлений, функцией которых является структуризация знаний в сознании человека.

А. Вежбицкая в своей работе «Язык. Культура. Познание.» представляет одиннадцать концептуальных примитивов. Она называет их семантическими примитивами или лексическими универсалиями. В этот список входят: субстантивы, детерминаторы и квантификаторы, ментальные предикаты, действия и события, оценка, дескрипторы, время и место, метапредикаты, интенсификаторы, таксономия и партономия, нестрогость, прототип [2].

Отметим, что из этих 11 концептуальных универсалий, мы можем проследить 7 в семантике терминов сельскохозяйственной и почвенной микробиологии, например, **субстантивы** микроорганизм, бактерии, вирусы, вещество, животное, насекомое, люди; **оценка** микроорганизмы, растения опасные, полезные: укр. *комахи-шкідники, шкідники хвороби*; **детерминаторы и квантификаторы** слабо распространены в исследуемой лексике рус. *восьмипольный севооборот*; **время и место** месторасположение микробов, микроорганизмов, фаза развития, цветения растений и т.д.: англ. *troposphere*, укр. *екосистема*,

рус. *ризосфера*; **таксономия и партономия** части растения англ. *tuber, tubercle*, укр. *бульбочки, кореневі волоски, волосок*, рус. *листья, корень, стебель*, **нестрогость, прототип** похожее на ... укр. *соняшник*.

В когнитивной лингвистике понятие концепта тесно связано с понятием домена. С. А. Жаботинская определяет домен как «широкий концепт, на фоне которого идентифицируется другой концепт более узкий в информационном плане. Отношение между доменом и концептом аналогичны «фону» и «фигуре» в гештальтпсихологии [3].

Домены могут быть базовыми и небазовыми. Базовый домен представляет собой примитивное репрезентационное поле (время, пространство, эмоции, сенсорные ощущения и т.д.). Базовые домены служат изначальным, наиболее обобщенным фоном для объяснения других концептов. Базовые и небазовые концепты представлены в понятии уровневой концептуальной организации. Таким образом, в ходе развития нашего ментального опыта появляются различные по степени сложности и объему концептуальные иерархии. Все это приводит к необходимости градации доменов, относящихся к разным уровням, например: концептосфера, домен, парцелла, концепт. На каждом уровне в этой модели имеется своя концептуальная структура, которая отражена в виде матрицы или сети.

Здесь необходимо отметить, что в концептуальной сети (матрице) вся информация собрана в узлах или слотах и реляционных дугах, которые соединяют эти слоты. Отношения между узлами связаны пропозициями. Таким образом, сеть аналогична модели фрейма, используемой во фреймовой семантике.

С.А. Жаботинская разработала и предложила сетевую модель значения слова – *glass* – стакан как контейнер для питья [3].

В качестве примера можно построить сетевую модель значения термина *microorganism* (микроорганизм – мельчайший организм растительного и животного происхождения, видимый лишь в микроскоп). Мы выбрали этот термин исходя из определений терминов общая микробиология, почвенная мик-

робиология и сельскохозяйственная микробиология. Все эти области знания изучают микроорганизмы.

Наша модель построена на основе следующих пропозиционных схем:

- **предметный** фрейм – квалитативная схема НЕЧТО (*микроорганизм*) есть такое (форма – одноклеточный, разнообразная; размер – мельчайший, видимый лишь в микроскоп; локативная схема – НЕЧТО (*микроорганизм*) есть ТАМ (в почве, в лесу, ризосфере, педосфере, атмосфере, везде);

- **акциональный** фрейм – схема каузации – НЕКТО – каузатор (человек, микробиолог, ученый, селекционер) делает (изготавливает удобрения, вакцины, вещество), ТАМ (в лаборатории), с помощью НЕЧТО – инструмента (оборудования), НЕКТО – агенс (человек) действует на (использует) НЕЧТО (*микроорганизм*) с ЦЕЛЬЮ (удобрения почвы, насыщения её азотом, повышения урожайности сельскохозяйственных культур, лечения животных, человека), схема состояния / процесса НЕЧТО – агенс (*микроорганизм*) действует на (почву удобряет, фиксирует азот, вызывает болезни человека и животных);

- **посессивный** фрейм схема партитивности – НЕЧТО – целое (*микроорганизм*) имеет НЕЧТО – часть (клетка, ядро, мембрана, вакуоли), НЕКТО – собственник (человек) имеет НЕЧТО – собственность (*микроорганизм*);

- **идентификационный** фрейм – схема классификации НЕЧТО –идентификатор (азотфиксирующие, автотрофные, аэробные, водородные, клубеньковые, синезеленые, амебы), классификатор /род микроб, спецификатор – НЕЧТО есть (вызывает) болезни, (делают из него удобрения);

- **компаративный** фрейм – схема родства (аналогия), подобия, например, Нечто – коррелят – бактерии, актиномицеты, дрожжевые и плесневые грибы, микроскопические водоросли, простейшие.

Мы уже говорили о том, что теория номинации приобрела особую значимость в словообразовании, поскольку там рассматриваются семантические отношения между морфемами производного слова. Е.С. Кубряковой была разработана методика репрезентации этих связей с помощью тернарной модели, включающей ономаσιологический базис (основной компонент, именуемый

словом), ономасиологический признак (концепт, который характеризует данный базис) и предикат-связку (концепт, который приписывает признак базису, показывающий отношения между базисом и признаком). Таким образом можно сказать, что ономасиологическая структура раскрывает природу мотиватора как фрагмента значения определенной номинативной единицы.

В слове элементы ономасиологической структуры могут быть выражены полностью или частично, но ономасиологический признак выражен всегда. Например, производное слово англ. *nutrition*: базис – суффикс **-ion**, являющийся классификатором «процесс», предикат-связка – «выполняет действие», признак – «физического свойства»; сложное слово – англ. *phyllosphore* – **sphore** – базис «часть растения», признак локативный – *phyllo* – «конечный» (конечная точка, точка роста (стебля); несколькословный комплекс русск. *эколого-трофическая группа* (микроорганизмов) базис – **группа** – «живой организм», 2 признака, означающие «физическое свойство» эколого-трофический.

Таким образом, если значение языковой единицы – это концептуальная база, то фрагмент этого значения, представленный в мотиваторе, соответствует профилю. Профиль строится на основе ономасиологической модели, в которой траектор – это ономасиологический базис, ориентир – ономасиологический признак. Например, англ. *precursor* – база выражена в значении термина: a substance from which another is formed by decay or chemical reaction; профиль (ономасиологическая структура) a substance from which another is formed; траектор – базис – a substance; ориентир – ономасиологический признак – another substance; предикат-связка – form; укр. *везикула* – база – клетки округлой формы, например, специализированные азотфиксирующие клетки, образуемые актиномицетами, траектор-базис – клетки, признак – ориентир – округлой формы; русск. *аденовирусы* – база (значение термина) – семейство ДНК-содержащих вирусов, вызывающих у человека и животных аденовирусные болезни; первоначально были выведены из аденоидов (отсюда и название); профиль – ономасиологическая структура – семейство ДНК-содержащих

вирусів, де траектор-базис – семейство вирусів; орієнтир-признак – ДНК-содержащие.

Таким образом, можно сделать **вывод** о том, что приведенные примеры наглядно показывают как ономазиологические модели, применение тернарных ономазиологических схем не только дополняет методику концептуального анализа, но и придают ей более конкретный характер.

Список использованных источников:

1. Болдырев Н.Н. О функционально-семиологическом подходе к анализу языковых единиц / Н.Н. Болдырев // Когнитивная лингвистика: современное состояние и перспективы развития. – Тамбов, 1998. – Ч. 1. – С. 3–4.
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежицкая. – М.: Русские словари, 1997. – 411 с.
3. Жаботинская С.А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели / С.А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2009. – № 68. – Т. 1. – С. 254–259.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем. Теория метафоры / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Сборник / общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–415.
5. Панасенко Н.И. Фитонимическая лексика в системе романских, германских и славянских языков (опыт ономазиологического и когнитивного анализа) / Н.И. Панасенко. – Черкассы: Брама-Украина, 2010. – 451 с.

Косенко А.В.

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Україна

ОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У КЛАСИФІКАЦІЇ КОНЦЕПТІВ

У класифікації концептів чітко простежується онтологічний підхід (А.Д. Белова, С.Г. Воркачов, І.О. Голубовська, В.І. Карасик, Н.О. Красавський, Н.В. Летуновська, В.А. Маслова, А.М. Приходько, Ю.В. Святюк, М. Шварц та інші).

А.М. Приходько (2008) ґрунтуючись на онтологізації людини у світі, суспільстві, культурі та мові [8, с. 89] виділяє певні типи і класи концептів. Так, концепти логіко-філософського порядку, зазначає дослідник, представлені універсальними нерегулятивними ментальними утвореннями, які репрезентують наднаціональні цінності, що не мають прескриптивних настанов і є аксіологічно індиферентними. Залежно від параметричного принципу вони

можуть виступати у двох своїх іпостасях, а саме категоріальній та теософській. Категоріальні концепти відбивають єдиний для всіх когнітивний процес і несуть інформацію про класи об'єктів на кшталт Аристотеліських категорій РІЧ, КІЛЬКІСТЬ, ПРИЧИНА, ПРОСТІР, ЧАС. А.Д. Белова (2002) визначає зазначені категорії як загальнокультурні [1, с. 20]. Теософські концепти А.М. Приходько (2008) денотує як універсальні, нерегулятивні, непараметричні ментальні утворення з абстрактною семантикою. Логіко-філософські концепти є універсальними, оскільки вони відбивають єдиний для всіх когнітивний процес. На думку М. Шварц (1996), такі концепти не позбавлені здатності до відтворення референції тією мірою, якою мовна свідомість може викликати збережені у них знання [10, с. 59]. Концепти морального порядку близькі до теософських, однак на відміну від них є регулятивними, оскільки не лише відбивають загальні уявлення людства про моральні цінності (ДОБРО, зло, ГРІХ, НЕПРАВДА, ЧЕСТЬ), але й пропонують норми поведінки у світі й суспільстві (ПРАВДА, СОВЕСТЬ, ЧЕСТЬ, ДОЛГ). При цьому вони ніби задають деяку загальну канву такої поведінки, у результаті чого кожна людина наділяється правом мати своє власне уявлення про ці цінності, приймаючи або не приймаючи їх в якості еталону, але нерідко з індивідуально різною асоціативною образністю. Концепти телеономного порядку, за визначенням С.Г. Воркачова (2005), представлені вищими духовними цінностями, що утворюють і втілюють для людини той моральний ідеал, прагнення до якого становить моральну виправданість його життя, тобто ідеал, заради якого варто жити і не шкода вмерти [2, с. 39]. Будучи здатними накреслювати мету за межами індивідуального буття, такі концепти поділяються на власне- та емоційно-телеономні. До власне-телеономних зазвичай відносять концепти ЗДОРОВ'Я, ПРАВДА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, УСПІХ, ДРУЖБА, СВОБОДА, ВОЛЯ. До емоційно-телеономних належать такі концепти як РАДІСТЬ, ЩАСТЯ, КОХАННЯ. Відбиваючи сенс життя людини та репрезентуючи щось дороге або навіть найдорожче для неї, телеономні концепти є загальнолюдськими феноменами з найбільш яскраво вираженою ціннісною складовою, тобто

надцінністю. Концепти антропоморфного порядку є важливою частиною концептуальної системи мови. Вони мають пряме відношення до психічних та фізіологічних станів людини, специфіка яких полягає в її здатності реагувати на подразники зовнішнього світу і переносити їх на свій внутрішній світ. Тут розрізняють емоційні та фізіологічні концепти. Емоційні концепти відбивають цілу палітру внутрішніх реакцій людини на актуальний подразник або прояв почуттів у процесі спілкування. Вони, за словами Н.О. Красавського (2001), репрезентовані етнічно, культурно зумовленими складними структурно-смаковими, як правило, лексично і/або фразеологічно вербалізованими утвореннями, які базуються на понятійній основі та включають у себе образ, оцінку, культурну цінність та функціонально заміщують у процесі рефлексії та комунікації однопорядкові предмети, що викликають пристрасне ставлення людини до них [5, с. 9] та конституюються одиницями із позитивним (ЗАДОВОЛЕННЯ) та негативним (ГНІВ, РОЗЧАРУВАННЯ, ДЕПРЕСІЯ) маркуванням. Фізіологічні концепти відбивають ідею норми та відхилення від неї, даючи позитивну (БАДЬОРІСТЬ, ЗДОРОВ'Я, СОН) і негативну (ГОЛОД, СПРАГА, ЖАР) оцінку фізичному стану людини. Ймовірно, до антропоморфного класу концептів можна віднести й такі підкласи, як біосоціальні (ЧОЛОВІК, ЖІНКА, МАТИ, БАТЬКО, СЕСТРА, БРАТ) і водночас гендерні (ЧОЛОВІК, ЖІНКА). Концепти гуманітарного порядку відображають місце та роль людини у лінгвокультурній та соціодискурсивній картинах світу. Серед них розрізняють такі під категорії як соціоуніверсальні, етноспецифічні та етносоціоспецифічні концепти.

Соціоуніверсальні концепти відбивають універсальний для всього людства спосіб осмислення міжособистісних відносин (ДРУГ). Особливістю етноантропономних концептів на взірць ІНТЕЛІГЕНТ, АРИСТОКРАТ, ДУРЕНЬ, МОЛОДЕЦЬ є національно маркована специфіка антропономінацій, пов'язана з укладом життя народу та його традиціями. В.І. Карасик (2005) виокремлює також етнокультурний типаж [4, с. 77], в якому концентрується узагальнений образ представника певної соціальної групи в рамках конкретної

культури. Цей образ можна впізнати за специфічними ознаками вербальної та невербальної поведінки та чітко визначеною ціннісною орієнтацією. Етносоціономними концептами є антропоніми типу ЦАР, СУЛТАН, БОЯРИН, ГЕТЬМАН, НАЧАЛЬНИК, КУМ, що відбивають певну структуру соціально-рольових відносин у тому чи іншому етнічному співтоваристві. Ю.В. Святюк (2005) відносить до гуманітарного класу і аллоетноніми, тобто концепти, що містять стереотипні уявлення одних народів про інші (ПРУССАК, ХОХОЛ, КАЦАП). Концепти етно-психо-культурного порядку об'єктивуються здебільшого абстрактними іменниками. Вони відбивають як специфіку певної етнічної культури, так і особливості національної психології, менталітету народу і є найбільш вивченим класом ментальних об'єктів. Типово українськими, на думку І.О. Голубовської (2004) є концепти ВОЛЯ, ДОЛЯ, ЛИХО [3]. Концепти культурно-специфічного порядку є способом квантування когнітивно-семантичних просторів, у яких перетинаються і взаємодіють регулятивні та нерегулятивні, параметричні та непараметричні начала. До них належать артефактні (БУДИНОК, ЮРТА, ПАГОДА), ритуальні (ВЕЛИКДЕНЬ, РІЗДВО, РАМАДАН, САББАТ) та близькі до них конфесійні (ЦЕРКВА, МЕЧЕТЬ, СИНАГОГА, ХРАМ, хрест, ДЗВІН) тощо. В.А. Маслова (2004) зазначає, що ці концепти є важливими для побудови єдиної концептуальної системи людини [7]. Н.В. Летуновська (2005) стверджує, що в сучасній лінгвістиці виділяють онтологічні та прагматичні концепти [6]. Онтологічні концепти не обмежені ні сферою ні метою використання. Саме вони, на думку дослідниці, в першу чергу досліджуються лінгвістами, які прагнуть з'ясувати суть предметів та явищ за допомогою слова. Парадигматичні концепти самі виступають інструментом пізнання, виконуючи гносеологічну функцію.

Отже, онтологічний підхід відіграє важливу роль у розгляді питання типології концепту як складного ментально-психічного явища.

Список використаних джерел:

1. Белова А.Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / А.Д. Белова // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2002. – № 29. – С. 17–23.

2. Воркачѳв С.Г. Вариативные и ассоциативные свойства теленомных лингвоконцептов / С.Г. Воркачѳв. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 214 с.
3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
4. Карасик В.И. Этноспецифические концепты / В.И. Карасик // Введение в когнитивную лингвистику / отв. ред. М.В. Пименова. – Кемерово: Кузбассвуиздат, 2005. – С. 61–105.
5. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н.А. Красавский. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с.
6. Летуновская Н.В. Лексико-семантическая репрезентация концепта «красота» в немецком и русском языках: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 / Н.В. Летуновская. – Тамбов: Тамб. гос. ун-т, 2005. – 173 с.
7. Маслова В.А. Homo lingualis в культуре / В.А. Маслова. – Витебск: ВГУ им. П.М. Машерова, 2004. – 214 с.
8. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А.М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
9. Святюк Ю.В. Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. «Германські мови»/ Ю.В. Святюк. – Донецьк, 2005. – 20 с.
10. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik / Monika Schwarz. – Tübingen / Basel: Francke, 1996. – 238 s.

СЛОВ'ЯНСЬКЕ І НІМЕЦЬКЕ (РОМАНСЬКЕ) МОВОЗНАВСТВО І ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

К.филол.н. Павленко Л.И.

Национальный университет «Киево-Могилянская академия», Украина

ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ МЫСЛЕННОЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ В ДИАЛОГЕ

Процесс коммуникации – это своего рода либо взаимодействие, либо столкновение двух (или более) уровней ментальности, стилей общения, эмоциональных настроев. По характеру обратной связи можно судить о том, насколько верно адресат установил и осмыслил логические связи между отдельными компонентами речевого сообщения и о том, насколько он понял всю суть сказанного. Однако, в процессе подбора лингвистического материала для исследования гиперэксплицитности в английской разговорной речи нами зафиксированы специфические проявления обратной связи, которую мы можем определить как мысленное участие коммуниканта в коммуникативном акте (КА). Разноаспектный анализ внутренней речи представлен в некоторых последних работах, где рассматриваются коммуникативно-когнитивные и семантико-стилистические параметры внутренней речи в психолингвистической исследовательской парадигме [2; 4; 5].

Целью данного исследования является выявление прагматического потенциала мысленного участия в КА. Здесь мы не рассматриваем случаи диалогического взаимодействия, где мысленный разговор (про себя) адресата осознаётся и “расшифровывается” его собеседником. Такая коммуникативная тактика (молчание) может быть расценена адресантом как попытка уклончивого ответа или отказ от участия в диалоге [1, с. 424]. **Объект** исследования – мысленная обратная связь в диалоге. **Предмет** исследования – особенности синтаксического оформления результатов мыслительной деятельности комму-

никанта, а именно, наличие во внутренней речи различных типов экспликационных моделей.

Формально избыточные построения, которые характеризуются перенасыщением плана содержания для реализации определенной коммуникативной цели объединяются под термином **экспликационные модели**. В английской разговорной речи гиперэксплицитность представлена: экспликационными моделями расчленения синтаксической структуры высказывания (включают расчленение потенциально простого распространенного, сложноподчиненного, сложносочиненного предложений); экспликационными моделями расширения синтаксической структуры высказывания (реализуются посредством постпозитивных сегментированных компонентов и плеонастических элементов); экспликационными моделями расширения структуры реплики (вопросно-ответное построение реплики и псевдоинформативный переспрос) [3].

Существует ряд причин, не позволяющих коммуниканту высказать свои мысли вслух. По нашему наблюдению, наибольшую значимость в подобных обстоятельствах приобретает социально-ролевой статус коммуникантов и характер их личностных взаимоотношений. Нами выделены следующие основные случаи мысленного участия в КА:

а) попутный мысленный комментарий ситуации общения:

*“We might as well introduce ourselves,” Lucia said. “I’m Sister Lucia.” There was an awkward pause, and Graciela said shyly, “I’m Sister Graciela.” **The dark-haired, arrestingly beautiful one.** “I’m Sister Megan.” **The young blonde with the striking blue eyes.** “I’m Sister Teresa.” **The eldest of the group. Fifty? Sixty?** (Sheldon). (в диалогических отрывках неозвученная речь выделена жирным курсивом, экспликационные модели подчеркнуты).*

б) формирование оценки темы речи, адресанта и т.д., которую нельзя выразить вслух:

*“I’ve never met a man who truly believes his wife would cheat on him.” **Elaine? Cheating? Ridiculous** (Collins). “That was a brave thing you done to save him.” **“Brave? It was stupid. If I had had time to think, I would have saved***

myself. That was the dumbest thing I ever did. Why, I could have been killed!” (Sheldon)

в) внутренняя эмоциональная разрядка:

“Make-up,” Ross demanded, then added, his voice heavy with sarcasm, “That’s if nobody minds.” “Of course not. Anything you want.” Yeah. Anything I want. Because this so-called hotshot needs Ross Conti in his film. Ross Conti means plenty at the box office. Who would line up to see Sharon Richman? /.../ (Collins)

г) двойной разговор по принципу «молча (про себя) – вслух» (определение заимствовано [1, с. 425]):

“How’s Ross?” Bibi asked shrewdly. Ross is a no-good cheating son of a bitch. “He’s fine,” Elaine said flatly (Collins).

К перечисленным выше факторам, которые способствуют возникновению формы речи про себя, необходимо добавить и те случаи, когда коммуникант ведет внутренний диалог с самим собой, прагматическая сущность которого – это зачастую обсуждение сложившейся ситуации, попытка принятия самостоятельного решения, причём протяжённость такого аутодиалога сугубо индивидуальна (в примерах подчеркнуты экспликационные модели).

“What I like about the rich is the freedom and the friendliness. Christian atmosphere. Liberty hall. Everything shared because there is too much” (Cary).

“How wrong he is. How wrong they all are. Scott Industries isn’t even my company. Milo and I stole it. And I’m guilty of a far greater crime than that. It doesn’t matter any longer. Not now. Because I’ll be dead soon” (Sheldon).

Аутодиалог способствует реализации различных прагматических целей его автора, может иметь различную эмоциональную окраску:

“That’s about it. I was warned. Serve me right. Playing the fool. I ought to get seven years” (Cary). (самопорицание за неверные действия)

“I could play Nikki. I could. I could. I could play the hell out of a character like Nikki” (Collins). “He could treat her as badly as he wanted. For he would pay. One way or another” (Collins). (убеждение, побуждение к определённым действиям)

“Would they have believed her? She was Mrs. Ross Conti. Of course they would” (Collins) (выражение самооценки).

Тщательный лингвистический анализ отобранного материала позволяет сделать вывод о том, что вербальное оформление мысленной обратной связи во многом совпадает с устной английской разговорной речью, ей так же свойственна как эксплицитность, так и имплицитность. При таком участии в диалоге коммуниканту не нужно думать о речевом воздействии на своего собеседника и, следовательно, он по своему усмотрению выделяет и комбинирует смысловые компоненты. Такой тенденцией к поэтапной подаче информации и обуславливается наличие во внутренней речи различных типов экспликационных моделей.

Список использованных источников:

1. Арутюнова Н.Д. Феномен молчания / Н.Д. Арутюнова // Язык о языке. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 417–437.
2. Буцикіна Н.Є. Лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти внутрішнього мовлення персонажів (на матеріалі художньої прози Ф. Моріака): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / Н.Є. Буцикіна. – К.: КНЛУ, 2004. – 20 с.
3. Павленко Л.І. Синтаксичні та функціонально-семантичні характеристики експлікаційних моделей в англійському розмовному мовленні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.І. Павленко. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005. – 20 с.
4. Семенюк В.Я. Внутрішнє мовлення: лінгвостилістичні аспекти інтерпретації української художньої прози ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.Я. Семенюк. – К.: КНУ, 2006. – 20 с.
5. Сенічева О.А. Засоби вираження внутрішнього мовлення в художньому тексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О.А. Сенічева. – Донецьк: ДНУ, 2005. – 20 с.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СЛОВЕСНОСТІ

(дискурсу і комунікації)

<i>Антоненко Ю.М.</i> Оценочные суждения в жанре научной рецензии.....	3
<i>Ваврінчик Р.Я.</i> Performative utterances in recent newspaper feature articles...	11
<i>Стаканова Е.В.</i> Перевод в контексте изучения иностранного языка в рамках гуманитарного профиля в ВУЗе.....	17
<i>Федорів М.Л., Федорів Я.Р.</i> Дискурс тоталітаризму: проблеми мовного вираження.....	21

ГРАМАТИКА ТА ДЕРИВАТОЛОГІЯ

<i>Kosovych O.V.</i> Neologisms vs. occasionalisms.....	26
<i>Апалько И.Ю.</i> Гнёзда русских и английских защитоинформационных терминов как гетерогенные разночастеречные структуры.....	29
<i>Бондар О.О.</i> До питання про наявність «аналітичної морфології».....	38
<i>Іщук А.А.</i> Проблема вживання прикметників та абсолютних прислівників в англійській мові.....	43
<i>Ковтун В.В.</i> Односкладні речення в щоденникових записах О.Довженка..	47
<i>Мясоедова С.В., Попова Н.О.</i> Непрямі спонукальні висловлення з формами інфінітива та їхнє функціонування в сучасній українській мові..	54
<i>Самсонюк О.М.</i> Англійські водогосподарські терміни із семою «вода»....	57

КУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ І МОВНЕ ЗНАЧЕННЯ

<i>Миронова Л.А.</i> Способи мотивації іспанських фразеологічних одиниць із соматичним компонентом сага (обличчя).....	63
<i>Талапина М.Б.</i> Семантические категории на стыке наук.....	66

ТИПОЛОГІЯ МОВ

<i>Ковбанюк М.І.</i> Первинні та вторинні дієприслівникові й герундіїні предикати на позначення відношень одночасної дії (на матеріалі іллокутивних та мовленнєвих дієслівних предикатів)	70
---	----

ПИТАННЯ КОГНІЦІ ТА КОГНІТОЛОГІЇ

<i>Кислухина М.В.</i> Когнитивный ракурс в исследовании семантики терминов сельскохозяйственной и почвенной микробиологии (на материале английского, украинского и русского языков).....	76
<i>Косенко А.В.</i> Онтологічний підхід у класифікації концептів.....	82

СЛОВ'ЯНСЬКЕ І НІМЕЦЬКЕ (РОМАНСЬКЕ) МОВОЗНАВСТВО І ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Павленко Л.І.</i> Прагматический потенциал мысленной обратной связи в диалоге.....	87
---	----

Наукове видання

Мови видання: українська, російська, англійська

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ

Матеріали II Міжнародної наукової конференції

(22-23 серпня 2011 р.)

Окремі доповіді друкуються в авторській редакції

Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Відповідальний редактор *Біла К.О.*
Технічний редактор *Капуш О.Є.*

Здано до друку 22.08.11. Підписано до друку 23.08.11.
Формат 60x84¹/₁₆. Спосіб друку – різнограф.
Ум.др.арк. 4,35. Тираж 100 пр. Зам. № 0811-1.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 3618 від 6.11.09р.

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, вул. Березинська, 80, офіс 2
Поштова адреса: Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, п/в 87, а/с 4402

тел. +38 (067) 972-90-71

www.confcontact.com
e-mail: conf@confcontact.com